

GEORGII CASTANEÆ JANNONIS
EPISTOLÆ MEDICÆ
THEORETICO-PRACTICÆ

DE

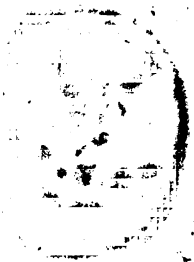
PURGANTIUM AGENDI RATIONE,
VI DELETERIA, EORUMQUE
USU, ET ABUSU.

AD

Ill. S. R. H. Equitem, Commendatarium,
& in Regno Siciliae Receptorem Fr.
D. Joachimum Requesenium ex
Principibus Pantellariae &c.

1779.

 A D L E C T O R E M

CUm forte quatuor Clarissimi Georgii Castaneæ
 Jannonis de re Medica Epistola ad Nobilissimum Virum, atque de omni litterarum genera
 optime meritum Fr. D. Joachimum Requesenium
 hic mihi essent allatæ, easdemque avidissime per-
 legissem; probe enim sciebam, quam rectam hic
 medendi viam, rationemque sub magna illo Mu-
 zucensi Cannata secutus esset; statim me factu-
 rum operæ pretium duxi, si typis, quam emen-
 datissime possem, mandandas curarem. Videbã
 enim, dolebamque, frequentissimum purgationum
 usum maxima cum agrorum calamitate quotidie
 magis grassari. Et quamquam a primis ferme
 Medicinæ temporibus sapientissimi Viri (inter
 quos parens ipse nobilissimæ hujus artis, & lu-
 men Hippocrates) desuerint nunquam, qui a pur-

gationibus , quas cateroquin mortalibus quandoque perutiles esse cognoverunt , ineunte tamen præcipue, ac prævalente febre , diligentissime abstinendum esse præceperint; frustra tamen hæc omnia rationibus , atque experienciis munita cessere : aut quod nimium multi fronte potius , quam studio medicinam exercentes , se cum damno despici videntur ab omnibus , si vocati , qualecumque sors dederit , medicamentum illico non exhibeant : aut quod etiam novum forte lectitarint opusculum , quod nuper de epidemicis biliosis febribus Clarissimus Tissot exaravit , quodque in hominum manibus versatur , (qui enim minus student , vetera contemnere , nova , ut indoctis fucum faciant aucupari solent) quod quidem opus ceterum minime contemnendum , quam præpostere intelligant , noster hic Auctor ad ultimam postremæ Epistola , paucis quidem , sed conceptissimis verbis , indicavit . Quod igitur in tanto mortalium discrimine maxime optandum erat omnibus , atque iis præcipue , qui aut societatibus præsunt , aut
de

de incolumitate, & firma civium valetudine curam gerunt, ut scilicet quis caute, diligenteraque in unum colligeret, quæ de purgationum ratione cujusque ætatis, cujusque regionis doctissimi Auctores tradiderunt, Georgius hic noster, adjectis etiam nonnullis, quæ & ipse diligenti edoctus experientia, observaverat, suscepit appositissime, atque perfecit. Non equidem ignoro; quamplurimos, quibus etiam maxime interesset, aut hæc per socordiam non lecturos omnino, aut (quod ut in comuni proverbio versatur, Medicus Medico infestus) hæc omnia verbis in deteriorem partem traducturos; sive etiam studiosè contra scripturos multa, quod vitari nullo modo potest, nisi nihil omnino in comune proferatur. Verumtamen posthabitis iis, qui nihil legerint, eos, qui temere huic medendi obrectaverint rationi, admonendos velim, ne putent, se id impune facturos, multi adhuc mortales hæc luce fruuntur, qui in exitiali illa anni sexagesimi quarti hujus sæculi Epidemia ab Cannata, atque

ab hoc eodem Castanea, iisdem ipsis probe porca-
nati præceptis testantur quotidie quam multa bo-
natum millia purgationes ab iis temporibus ad
hæc nostra perdidere. Porro præter eos, qui Me-
dicinam exercent, quibusque præcipue necesse est
animum ad hæc diligentissime advertere, nemo unus
est, cui propria valetudo, & incolumitas mul-
tum non interfit; inter quos si quis egregie corda-
tus homo, & carus, & rectis Philosophiæ in-
stitutis imbutus hæc legerit, nullus dubito, sive
ipse ægrotaveit unquam, sive cuidam ægrotanti
prodesse consilio voluerit, quin sibi diligentius
caendum putet, & a quo, & quo anni tempo-
re, & qua præcipue ratione purgationes exhibe-
antur; unde & sibi, quod hæc legerit, &
aliis fortasse vitam, incolumitatemque tueri con-
tinget; quod si aliquando acciderit, equidem
me nonnullorum saluti quantum potui consuluisse
gloriabor. Id autem addendum censeo, (quod
omnia, quæ ab Auctore nostro relata sunt, per-
munire, atque roborare mirifice potest) nos scia-
li.

licet eas incolere regiones ; quæ æstuante summo-
 pere sole , sensilia multo magis , atque irritabi-
 lia mortalium corpora reddunt ; propterea , quæ
 levissima apud alios purgationes habentur , tanta
 vi apud nos tantaque efficacitate pollent , quod
 experientia compertum est , atque ex ipsis Hip-
 pocratis principiis deduci facile potest , ut actuo-
 sissima videantur . Quapropter , si unquam alibi
 ex Clarissimorum Virorum sententia certè , & in
 Sicilia Regno , & in meridianis Italiae locis a
 purgationibus maxime cavendum est . Faxit Deus ,
 ut hic qualiscumque labor hominum generi pro-
 desse possit .

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

111

EPISTOLA PRIMA

Ntiquum est problema , & pro-
cul dubio utile , nec sine diffi-
cultate enodandum , quomodo
nempe operentur in corpore
purgantia medicamina . Et non
abs re tamquam problema , Vir Eruditissi-
me , a te propositum fuit ; cum nedum mo-
derni , verum , & antiqui magnæ auctoritatis
viri non parum hæc de re inter se dissentiant ;
ac digladiantur , ut facilius sit disputando in
quamcumque malueris partem declinare , quam
quis horum melius sentiat iudicium ferre . Præ-
cipuas itaque Medicorum opiniones recensabo ,
ut

ut brevius ac facilius scopum attingere valeamus, & proficua ad praxin clinicam dogmata eruere possimus; quibus, si satis instructi Juvenes essent, non tam facile purgantia pharmaca in omnibus fere morbis, & in omni morbi statu præscriberent, eorumque maxime detestabilis abusus penitus deleteretur. Ut autem, quæ dicenda sunt, melius intelligantur, brevis præmittenda Ventriculi, ac Intestinorum descriptio.

Ventriculus est pars membranacea cava sub diaphragmate oblique sita, fundo, & duobus orificiis instructa, sinistro, sive cardia dicto, quod altius, & cum gula continuum, & dextro, sive pyloro, cui intestina junguntur. Ex meris tunicis, seu lamellis membranaceis, componitur. Communi nempe a peritoneo originem ducente, & fibris longitudinalibus constante; Cellulosa item cui subjacet Musculosa, quæ ex circularibus carneis, & omni modo intertextis fibris constat, quæ majori agmine collectæ circa dextram orificii partem, pylorum nempe,

visuntur ; quoniam hic loci majori motu , & constrictione ad propellenda versus intestina ejus contenta opus est . Succedit Nervea , quæ valde densa est , multis vasis sanguiferis , ut & glandulis liquidum gastricum secernentibus instructa . Substernitur ultima Glandulosa , seu potius Villosa , ex tenuissimis fibrillis , & vasculosis ductibus contexta præcedenti valde adhærens , eamque defendens a molestia ciborum , vel medicamentorum vellicatione . Nervos accipit Ventriculus insignes a pari vago , qui juxta Oesophagi latera descendentes , & in duos ramos interiorem , & exteriorem divisi totam ejus substantiam perreptant , & plexum nerveum instar reticulæ constituunt ; sic sane constat , quare Ventriculus inter omnes corporis partes exquisitissimo sensu , maximaque irritabilitate polleat .

Per intestina ab Anatomicis intelligitur Canalis membranaceus a pyloro ventriculi incipiens in anum desinens , in tria tenuia , & totidem crassa distinctus , & membrana constans communi,

ni , cellulosa interna ; vasculosa , seu glandulosa , aut nervosa dicta , atque denique villosa amplissime plicata , vasis arteriosis , venosis , lacteis , & nervis , atque glandulis variis ornatus ; a ductu pancreatico , & colidochi , multisque osculis lactearum venarum , & arteriarum meseraicarum , emissariis glandularum , & cryptarum , & forsan nervorum pertusus ; in se recipit ex his orificiis , atque ex ventriculo genera varia alimentorum , aliorumque humorum . Fibris gaudet tam longitudinalibus , quam orbicularibus , suis ventribus & tendinibus , quæ more aliorum muscutorum ad motum vitalem destinatarum continuo moventur . Hoc docet autopsia in dissectis viventibus animalibus ; aeris in ventre murmur , & propulsio contentorum ; qui motus peristalticus dicitur , & constrictionis tempore , ventres harum muscularium fibrarum tument , tendines vero gracilesunt : relaxationis tempore vero contraria fiunt ; oscula tam absorbentia , quam evacuantia alterne ap-

aperiuntur , & clauduntur non solum ea in parte , qua mesenterio annectuntur , sed & in toto ejus ambitu , atque sensim post multiples conquassationes deorsum pelluntur ea ; quæ hæc orificia intrare nequeunt . Ut harum fibrarum actio libera esset , hæc tunica musculo-losa extra , & intra gaudet tunica cellulosa . Ne autem liquor intus illuderet huic motui , effluendo per glabrum canalem , intus multis plicis , tunc quam maxime exasperatur intestinum , remoram ponentibus transfluenti liquori , ut eo magis urgeretur in non compressa a fibris oscula ; & forsan eodem hoc motu absorben- tium vasculorum extremitates inflexæ rectam viam adipiscuntur , cum sine hoc motu nihil admittant , quod equidem fieret , si recta esset via ex intestinorum cavo in hæc vasa .

Patet itaque Ventriculi , ac Intestinorum structuram consideranti hæc via educi posse ex corpore salivam , mucum oris , faucium , Œso- phagi , ventriculi , bilem duplicem , pancreatis
lym-

lympham , humorem intestinorum , materiam strabilariam cruoris, viscerumque hypocondriacorum , materiam sanguinis serosam , ac purulentam ex abscessu quocumque critico , symptomatico , morboso (1).

Cum autem minuta resistentia in vasis intestinorum , vel a quacumque causa acuto impetu liquidi per ipsa moti , possit derivari copia humorum ex aliis partibus versus hæc loca , patet etiam ab aliis distitissimis corporis partibus derivatos humores per alvum exire posse. Sic novimus repetito purgantium medicamentorum usu totum corpus exhauriri posse, atque idem accidere ob diuturnam dyarrhæam. Numquam autem evidentius hoc apparet , quam in cholera , ubi subito paucarum horarum spatium , tanta copia liquidi tam per vomitum , quam per alvum evacuatur , ut totum corpus exhaustum , facies pallida , prostratæ omnes vires , & quandoque læthales convulsiones a
ni-

---

(1) Boerb. inst. med. Aph. 1209.

nimia , & subita tali inanitione observentur,
licet ne guttula quidem sanguinis sursum,
vel deorsum prodierit.

His praeibitis , dico , omnium antiquorum
Medicorum hypothefes: ad purgantium vires ex-
plicandas adhibitas , triplici potissimum prin-
cipio inniti , Sympathiae nempe, Antipathiae, &
Fermentationi . Hippocrates enim , qui in rebus
naturalibus tractioni plurimum tribuit , purgante-
ria humores sibi similes trahere , non secus ac
planta alimentum sibi proprium ex terra attra-
hunt , arbitratus est (1) . Sed hanc sententiam
refutavit Pechlinus (2) , Galenus (3) , Rhafes, Ave-
rhoes, & alii apud Sennertum (4) Item M. Sebizius
Senior (5) Vallesius (6) Liddelius Heur-
nius ,

(1) *In Lib. de nat. hum.*

(2) *De purg. 5. 1. T. 1. pag. 8. & seq.*

(3) *De simpl. med. fac. III. 25. & v. 17.*
& *passim in aliis locis.*

(4) *Instit. V. L. p. II.*

(5) *Disp. de purg. rat.*

(6) *Lib. 9. contr. 1.*

ius. Furfus, Fallopius (1).

Alii dam Attractionem statuunt, multam inter se discrepant, horum enim aliqui manifestam, occultam alii prætendunt causam, recte clarissimo Brunone (2).

Nonnulli putant hanc attractionem fieri propter similitudinem, sicuti. Le Vasseur (3) Joh. Hartmannus (4) Crollius (5) Prosper Martianus (6) Vindemannus (7) Joh. Nardius (8) Kircherus (9) & alii plurimi. Similitudinem tamen hanc negant Herm. Grube (10) & Gisbertus Voetius (11).

Ve-

-
- (1) L. 7. Cap. 2. seq.
 (2) *Disp. de purg. modo ac viis* §. 5.
 (3) *Litt.* 4. §. 10.
 (4) *Disp. chem. med.* §. 45.
 (5) *Tract. de signat.*
 (6) *De rat. vict. in acutis* pag. 340.
 (7) *Disp. de arthr. Corol.* 10.
 (8) *Ad ment. Gal. nocte geniali.*
 (9) *Magnet.* L. 3. p. 7. C. 3.
 (10) *Lib. 4. pag.* 153.
 (11) *Disp. Select.* p. 3. pag. 152.

Verum contrariam opinionem tuentur Puteanus (1), & Laurentius Joubertus (2), qui statuunt, cathartica potius fugare, & expellere, atque antipathia verius, quam sympathia opus suum perficere: eodem modo, & pleraque alexiteriorum, quæ venena extrahere sasso dicuntur. Inimicitiam illam purgantium, seu antipathiam inuuit quoque Moserus (3), & alii apud Sennertum (4) sed hoc refutant Sobizius (5), atque Sennertus (6).

Non desunt, qui combinationem utriusque actionis moliantur, credantque fieri partim trahente pharmaco, partim pellente natura, ut Hippocrates (7), & Galenus (8): Conferatur

B

Hor-

(1) *De med. purg. fac. lib. I.*

(2) *Parad. 9. Dec. 2.*

(3) *Ad Verulam. hist. vite, & mortis pag. 422.*

(4) *In istit.*

(5) *Disp. de purg. II. pag. 4.*

(6) *Instit. l. V. p. 1. Sect. 1. C. II.*

(7) *Lib. de nat. hom.*

(8) *Ad aph. 22. S. 1. & l. 3. Simpl. Cap. 25.*

Horstius (1) Joh: Viscerus; Steph. Roder. a Castro, & Nicolaus Cabeus, qui (2) ait: Purgantia ex similitudine, vel dissimilitudine naturæ agere, transmissis per totum corpus habitibus, seu spirituosis particulis ex vi caloris excitatis.

Vero videtur similior sententia, ait H. Grube (3) quam nonnulli fovent recentiorum, vim purgatricem illam a tota medicaminis temperie vel citius, vel tardius cum suæ intuitu crasseos, tum humoris ipsius educendi, vel tenuioris, vel viscidioris, citra ullam sive antipathiam, sive sympathiam agentis sat commode deducendam. Crasis autem illa, si in re difficili aliquid est dicendum, a sale sui generis crudiore, ac aere, aut particulis etiam salis hujusmodi naturam redolentibus, videtur deri-

van-

---

(1) *Æxerc. pharm.* 6.

(2) *Phil. magnet. lib. II. Cap. 15.*

(3) *De med. simpl. cognosc. art. 4. sect. 7. pag. 153.*

vanda, & ibidem ex Poterio probat, in fale vim laxativam potissimum residere, & maxime in volatili. Quercetanus in sua Pharmaceutica ex mente Galeni asserit, ex medicamento purgante; dum est in corpore, elevari partem subtilissimam, quasi spirituales, que per corporis partes permeans suo fungitur officio, ut purgatio succedat. Cui videtur accedere Dominicus Panarolus (1), qui hoc ipsum odore purgatis probat.

Erasistratus opinatur ita evacuari a purgante humores ut primo tenuiores, modo crassiores, demum crassissimi succedant; idque ex metu vacui nulla trahente vi natura, ut allegat Fallopius; (2) refutat vero Galenus (3). Hamme- rer (4) & alii. Erasistrata sequuntur Crisippus, Dioeles, & Asclepiades, qui omnium

B 2

le-

(1) *Pensec. 4. obs. 28.*(2) *Tract. de purg. C. 2.*(3) *Lik. de purg. Med. facult.*(4) *Disp. inaugur.*

primi in purgantia invehuntur, ut ait Galenus (1) & Le Clerc (2).

Tessalus autem quamvis in damnandis purgantibus Erasistratum, & Asclepiadem sequutus sit, melius tamen se gessit, & purgantia putrefaciendo agere validioribus rationibus confirmavit. Unde omnes methodice factæ Medici, ejusdem vestigiis inherentes ejus opinionem tamquam dogma fundamentale eorum factæ respexerunt. Rationes vero, quibus opinionem suam probabat, & contrarios impugnabat, a Galeno adducuntur. Hæc sunt Tessali verba, ait idem Galenus, (3), Athletam, quem volentem, capiamus, bona præditum valetudine, naturaliterque se habentem: huic bona in corpore, cum insit materia, firmaque, medicamentum purgans exhibemus, quæque excerauntur, sum-

,, mè

---

(1) *Contra ea, quæ a Juliano dicta sunt*
Cap. V.

(2) *Hist. Med. part. 2. lib. 4. Cap. III.*

(3) *Loc. cit.*

„mā corrupta ostendimus, unde colligitur, nos
 „mine, qui iis contradicere queat, reperto, cum;
 „quæ nunc excernuntur acerrima simul, & cor-
 „rupta, antequam medicamentum exhiberetur,
 „talia athletæ non adessent (bona enim is habi-
 „tudine erat) nihil aliud nobis restare dicendum;
 „quam utraque hæc a medicamento fieri; primo
 „quidem materiam ab eo in corruptelam verti;
 „dein etiam excerni, sive per vomitum id, si-
 „ve per alvum fiat. Plurimi deinde Medici
 Fessali rationibus moti purgantium actionem
 fermentatione fieri sustinuerunt: Ita Hygmo-
 rus (1) Mart. Skrokus (2) Simon Paulli (3)
 Rolincius: (4) Pechlinus (5) Bruno (6) H.
 Grube (7) Christianus Harsnerus (8) & Hel-
 B 3 Rol.

(1) *Disp. anat. P. III. C. 3.*

(2) *Lib. de ferm.*

(3) *Digress. de febr. mal. pag. 89.*

(4) *Med. comm. lib. V. S. I. C. 9.*

(5) *De purg. Cap. 3.*

(6) *Disp. de purg. medo, ac visis.*

(7) *De med. simpl. cog. art. 4. S. 7.*

(8) *De purg. proscript.*

montius, qui purgantium actionem his verbis explicat (1). „ Quidquid profligant, exterminant- que Cathartica, cruor est per virus pharmaci maceratus, cujusque Cadaver fetens per anum eijcitur; & paulo post. Igitur solutivum virus adhuc tantisper, ac in stomacho detinetur, putrefacit, ac contaminat, quidquid in Mesenterio eminus ad meliores usus erat depositum; trahitque invicem putrefacti Thesauri depuratum cruorem e vena cava, eumque sensim contagio virulento contaminat, & fetido fermento cadaveris liquat: Similiter & Leonardus a Capua sententiam suam de purgantium agendi modo pronunciat. Ait enim (2), *non le purganti medicine, cio, che nelle viscere ritrovano, fermentano, e rendono mordace, e fangli cambiar natura, e quindi avvien, che cio, che si vota, appaja di diversi colori, e prenda una puzza* *simi-*

---

(1) Cap. respond. Auct. n. 4. C. n. 7.

(2) Ration. 4. pag. 227.

simile a' cadaveri ; per esser le purganti medicina si stimolose, che aprono le delicate beccucce de' vasi, facendo da esse uscir fuori il sugo in esso loro contenuto, e cernendola, e consistendo la virtù delle purganti medicine nelli sali, ch'in esse sono, in quelle sostanze, alle più operano, e la efficacia lor dimostrano maggiormente, ove i sali più prestamente dissolvonsi, e quindi avviene, che le faccie, che per esse si votano, liquide divengono, e discorrenti.

Nec defunt, qui dicant purgantia agere attenuatione, & segregatione humorum, ut Joannes Valeus. (1) Multi hoc tribuunt irritationi, ut Galenus (2) Eraustus, Scheghius, Rolfincius, Bernardus Swalve (3). At Andreas Chioccutum credit facere irritando, quando omnes indiscriminata purgant humores; (4) & Tho-

B 4

mas

---

(1) *Instit. med. lib. 3. C. 2.*

(2) *Lib. 3. simpl. C. ult.*

(3) *Disquis. Therap. sect. 2.*

(4) *Lib. 2. quest. philos. & med. 8. pag. 91.*

mas Gornelius Consentinus inquit (1) purgatio fit ex irritamento assumpti pharmaci, alteriusve stimuli, quod hæctenus fuit incognitum. Sed hanc sententiam refutat Sennertus (2).

Ex supradictis patet, antiquos Medicos in tam varias, & contrarias opiniones abiisse, ut eo minus mirer verba Cl. Fallopii dicentis: (3) Tria sunt, quæ valde turbant mentem meam: Primum magnes: secundum medicamentum expurgans, tertium hydrargirum, in quo observo miracula naturæ. Merito ergo purgantium agendi rationem a Jo. Herm. Fursteneu inter desiderata Medico-pathologica recenferi (4).

Recentiores autem Medici mechanicæ, & hydraulicæ principiis instructi purgantium, omniumque medicamentorum actionem iisdem principiis explicare contendunt, & quidem in
tan-

---

(1) *Progimnasu. phys. 6. de Nutt. pag. 2202.*

(2) *Inst. loc. cit.*

(3) *De morb. gall. cap. 25.*

(4) *Desiderata path. med. pag. 181.*

tanta rerum obscuritate probabilius, ac vetosimilius scopum attingere videntur. Quapropter, ut meam de hac re sententiam promam, iisdem innixus principiis, dico 1. Purgantium vim in sale aeri volatili vellicante, & massam sanguineam colliquante consistere: Id confirmatur ex phænomenis multis, purgantia, siquidem ad longius tempus adservata inertia evadunt. Sic scamnoneum, si recens præscribatur eadem dosi, qua in officinis per aliquot annos servatum passim exhibetur, pessumdabit hominem, & per solutionem alvi tabificam necabit: Colocynthis, si pinguedini mixta umbilico affricetur, vel ejus pomum aliquamdiu manu detineatur, per simplicem hanc, & externam applicationem fit purgatio, quæ vix fieri potest. Globulum ex helleboro fonticulo ad mundificandum impositum, & vomitum, & sedem movisse, auctor est Valeus, (1) & veter-

---

(1) *De morb. med.* pag. 124.

teres pedes decocto hellebori lavantes se purgabant, ut habet Heurnius. (1) Nec defunt exempla solo odore purgatorum, ut inter alios testantur Sebizius (2) Jo: Daniel Horstius (3) Meiderus (4) Marcellus Donatus (5), & alii. Boyleus (6) narrat, quod cum Medicus quidam, magnam radicis hellebori nigri copiam diu crasset tundi in mortario, plerique eorum, qui in illo conclavi erant, in primis vero ipse tumor, eo ipso fuere purgati, eorumque nonnulli satis vehementer. Exhalationes ex conta-
sa colocynthide pharmacopolis aliquando tormi-
na, & graves alvi fluxus concitasse refert Co-
rnes de Verulamio. Præprimis vero hoc sal-
cere in vegetabilibus latet sub tegmine refinæ,
un-

---

(1) *Comm. in aph. Hypp.*

(2) *Coroll. prim. ad disp. de constip. alvi.*

(3) *In loc. cit.*

(4) *Disp. inaug. de Hypercat.*

(5) *Lib. 6. Hist. med. mir. Cap. 3.*

(6) *De natura effluæ pag. 88.*

unde quod drachma una Jalappæ efficit, id pauca resinæ grana præstant. Resina hæc sale volatili acri, & oleo concreta est, & si sal evolverit, oleum effectum remanebit absque sensibili ponderis diminutione. In purgantibus mucilaginosi latet hic nucleus sub cortice, & menstruo aquoso, sale fixo armato extrahi debet; hoc enim non tantum texturam resinæ si-ve substantiam oleosam intrat, sed resolvit, & intima sulphuris claustra referat. Hac quoque ratione purgantia hæc parum cicurantur. In metallicis sal illud acre defitescit, in sulphure, non quidem, qua tali, sed quatenus salis volatilis beneficio elatum, & cum eo conjunctum est, & licet eorum acrimonia linguæ sensum subterfugiat, ventriculum tamen vellicare sufficienter, & sanguinem colliquare potest.

Cum igitur de purgantium enucleatione satis actum esse videatur, ordo nunc postulat, ut in eorum operandi modum inquiramus, ac explicemus, quomodo pensa sua in corpore exequantur.

tur. Id autem præstat duplici modo irritando
 fibras nerveas intestinorum, & massam sangui-
 neam dissolvendo, hisce lumen fœnerabunt se-
 quentia. Purgantia ventriculo concredita, si
 non liquida fuerint, ab humōribus in ventri-
 culo contentis dissolvuntur, ab experimentali
 namque phylosophia desumitur, menstrua aq̄uo-
 sa apta esse non solum ad salium dissolutionem,
 verum etiam ad dissolvendas substantias resino-
 sas, ut gummi arabicum, bdellium, ammoniacum,
 unde ab hoc aq̄uo menstruo, sero vide-
 licet, specificis salibus composito penetratur,
 & rumpitur mechoacanna, jalappa, agaricum
 &c. Corpora pariter sulphurea opportuna esse
 ad omnes sulphureas materies penetrandas, ac
 dissolvendas; ut & salino-sulphurea ad omnia
 quoque salino-sulphurea composita dividenda,
 & dissolvenda disposita esse: omnia denique
 corpora salina tantummodo valere ad salinas
 potissimum massas penetrandas ac divellendas;
 Unde patet sales liquorum e glandulis viscerum
 sc-

separatorum, & partes salino-sulphureas bitem
 componentes penetrare, & dissolvere substan-
 tiam purgantium salinorum, & salino-sulphu-
 reorum; quorum unione, & nexu vires, ac
 momenta hujus specifici compositi in tali ra-
 tione composita augenda erunt: nimirum pro-
 xime in ratione composita numeri particularum
 elasticarum, & salinarum compositi, ut & in
 ratione composita motuum utrorumque, ut pa-
 tet ex mechanicis: Cum ergo ventriculus, &
 intestina motu alterno continuo moveantur, ac
 maxima polleant sensibilitate, & irritabilitate,
 patet, quod medicamenta attrita, & dissoluta
 cum fuerint, suas vires, ac momenta exerce-
 bunt contra fibras tangentes, & percussas in
 ratione composita molium, ponderum, figura-
 rum, motuum, & elasticitatum medicamentorum
 eorundem; quæ ratio composita virtutum,
 & momentorum non levis, sed aliquando sum-
 mi momenti esse poterit: Facta itaque tam
 valida sollicitatione, ac impulsu quaqua versus

a pur-

& purgantium effluviis contra fibras, necessario
 consequi debent in ipsis fibris contractiones tam
 frequentes, & multiplices, quæ respectivè co-
 ram sensibilitati, nec non potentiis sollicitan-
 tibus, ac impellentibus sint proportionales. Cum
 vero fibræ distractæ conentur sese restituere ad
 naturalem suam contractionem, iisdem viribus,
 ac momentis, quibus distractæ fuerunt, ad
 contractionem properabunt. In tantis autem mo-
 tibus distractionum, & contractionum fibrarum
 membranz nervæ, muscularis, & villosæ,
 comprimæ, & contrahi necessario debent innu-
 merabiles glandulæ, per easdem membranas di-
 stributz, & magnam liquidæ copiam, iisdem
 durantibus causis, successive eructabunt.

Minimæ pariter purgantium particulæ, sive
 effluvia per orificia lacteorum vasorum, chylum,
 lympham, sanguinem ingressæ, facto intimo
 contactu cum particulis fluidorum, rotando cir-
 cæ proprios axes, asperis suis superficiebus divi-
 dunt particulas fluida componentes, frequentio-

ref.

resque communicant continentibus. vasis oscil-
lationes; unde accelerabitur sanguinis circuitus,
& citius, & promptius ad intestina deferetur.
Constabit itaque, cur a medicamentis purgan-
tibus, agentibus, & reagentibus contra fibras
intestinales, tot ac tantæ separationes liquido-
rum fieri debeant; evacuatis enim prima vice
glandulis intestinalibus, facile a repetitis circu-
lationibus denuo replentur, & denuo sollicitan-
tur, irritanturque glandulæ ipsæ a permixtis
particulis medicamentarum, sicque novam præ-
parant, & paratam sollicitant excernendæ mate-
riæ quantitatem.

Nec dissimili ratione operantur leviora pur-
gantia, qualia Eccoproctica, quæ pingua sunt,
& laxantia: hæc etiam suos calant aculeos,
suoque sinu conduunt aspritudines, quas, occa-
sione data, pandunt. Pingua enim sunt, quale
est oleum amygdalinum, quo solvitur alvus;
pungunt, & mordent: ut enim oleosa sic vellit
tant oculos, ut lacrymas prodeiciant, eademque
cry-

erysipelate deturpatam ita exasperant, ut exulcerent; intestina, quæ cute, ac oculis teneriora sunt, ab oleosis pungi, morbideque titillari posse verosimile est. Porro qualis energiz sunt oleosa proliciendis serosis humoribus, de quorum genere sunt liquores, quos purgantia, educunt, monstrant butyro lita betæ folia, quæ pro vehendis vesicantium evacuationibus adhibentur.

Cæterum corpus humanum ita a rerum Conditorè factum est, ut ejus organa sensibilitate, motuque gaudeant particulari, itaut ab uno eodemque objecto, diversæ fiant actiones, prout diversum est organum, quod afficitur, quod a posteriori nobis innotescere debet; & certè hic, si alicubi animadvertere datur sensuum aberrationes, & fallacias: alius enim est linguæ, alius oculorum, alius stomachi, & intestinalium sensus: Sic sibiium, oculorum mitigatorium, stomachum vehementer turbat; pyrethri, vel gentians radix, quæ linguæ imposita salie

vales glandulas ita contrahit , ut magnam salivæ copiam effundant ; deglutita vero stomachum reficit , ciborum coctionem adjuvat , chylique introductionem faciliat . Etiam inter venena , & draffica purgantia dantur multa , quæ infusa penitus sunt , fatua , ac insipida , quæ hic recensere inutile existimo , attamen eorum effectus , si deglutiantur , tam nocui sunt , ut horrorem faciant ; similes veniunt ex eduliis infidiæ : musti , mellis , lactariorum , melonum , & fungorum , pericula comperfa sunt non minus , quam delectamenta . Tumultuosa neque tantum , quantum voluptuosa . Præterea vellitationem , & vasorum oscillationem absque stimulo concipi posse in intestinis præsertim , quæ sensus sunt exquisitissimi , minime dubito : hæc enim facile horrent , & objecta respuant , quæ vel particularum mole , vel specifica gravitate fluidis eorum , & solidis incongruentia sunt , inopportuna loco , & peregrina ; ideoque illis partibus delicatulis incommodant , quæ

inimica presentia, molesta mole, incongrua na-
 tura ad excretionem sur, & expulsionem pro-
 vocant. Sic quae faciles, & patulas se prae-
 bent oscillorum, in intestinis hiantium apertura,
 horrent, nausent, contrahuntur, retrorsum oscil-
 lant, & oblata expunt.
 Facile ex supradictis intelligitur, cur pur-
 gantia valida saepe nil purgant, imo dolores
 pariant intestinorum, & abdominis, cum maxi-
 mo egrotantium periculo. Effluxia etenim me-
 dicamentorum, si violenter agant in fibras mem-
 branarum, ut haec sustinere cogantur statum
 tonicum distractionis, aut contractionis, tant
 parum, aut nihil oscillantibus fibris inertia fiet
 motus peristaltici, aut integra ejusdem ablatio,
 cum pervitate, aut nullitate excretionum &
 glandulis intestinalibus. Summa itaque cura sus-
 cienda sunt valida purgantia in subjectis sensi-
 bilioris constitutionis, in tenentibus, & senilibus
 aetatibus, aut in morbo fractis, & permittenda
 solummodo in fortissimae constitutionis homi-
 ni-

nibus; vel ubi sensibilitas deficit, sicut in paralyticis; & sopore affectis ex lento crassoque humore: tunc enim similia purgantia esse poterunt fluidis densioribus, & solidis proportionalia.

Intelligitur etiam, cur post purgationes alvus siptica remaneat, quod olim ipse Galenus suo tempore animadvertit: inquit, „Nonnulli in praesens gaudent, si copiosius deiecerint, verum quanto magis fuerint vacuati, tanto his venter sequentibus diebus adstringitur (1). Si enim consideretur a purgantium actione, sollicitas, & stimulatæ fibres, & glandulas intestinorum, has coactas esse frequentissime, & celeriter oscillare, proindeque magnam liquidi copiam effundere cum magna succi nervei elastici jactura; hisce majori copia effusis, ac deperditis, fibræ omnes, & glandulæ intestinales laxatæ, enervatæ, siccæ, & aridæ redduntur in statu iner-

---

(1) *Lib. de meth. med.*

vis jacere debent : hinc minus apte ad opportunos, & validos motus oscillatorios, seu peristalticos exercendos pro materiæ separatione, & excretionem, proindeque alvus stiptica erit sequutura.

Hæc sunt que pro temporis angustia in tanta rerum obscuritate, tibi rescribere potui, effectus vero purgantium a prudenti, vel imprudenti eorum usu, quas scire desideras, si otium dabitur, in alia epistola tibi patefaciam : nihil enim gratius mihi contingere potest, quam tuis petitionibus satisfacere. Vale & nomen tuarum virtutibus illustrius reddere semper contende.

EPI-

 EPISTOLA SECUNDA.

Nonnullam dari in Medicina purganti med-
 icamentis antiquis, certum quidem
 est: nam nulla Melampy hystoria,
 seu potius fabula q̄ spreteve, quam
 herosca sunt temporum heroicorum
 signatis, stabilitis, jam, vulgatusque purga-
 tionis usus. Cuiusmodi Medicorum aetate, quos
 Hippocratem tempore multo praecessit, ne tunc
 temporis quidem novitiam fuisse purgandi potior
 nem indigitat. Multifaria insuper, multisque
 cautionibus jam instructa Hippocratis tempore
 purgantium usurpatio, tritum comota iusta obstan-
 dit. Postmodum aliter cessare medica res; men-
 tibus fucum fecit, purgationis eventus; qui casus
 in evacuatione humorum positus videretur, b̄ h-
 mores stabilierunt in morborum causas, evacua-
 tionem in remedium. Hinc accidit, ut quae
 curationis tantum pars erat purgatio, utriusque

ma evaserit, proindeque mutato in initium
 medigandi fine, cauda in caput versa est. Cum-
 que id remedii malorum omnium non sit ever-
 ticulum, ino: saepius infans ausu, quasi Delphis
 ces ansia, factum, in agnitudinam minus,
 quam in agrotum ceterminum cedit. Tantum
 potuit subdere malorum mendosa vacationum
 interpretatio. Igitur rationes explicari conve-
 nit, quibus usus firmari, et abusus omnino
 tolli poterit, quo arti reddat uberior fructus,
 & securitas major. Rationes eadem intelligo,
 non quas ante inventam Medici quaerunt, sed
 quas post inventam medicinam inveniunt. Por-
 ro arti, quae nihil, nisi a posteriori comper-
 tum habes, commendabilius nihil affunde con-
 tingit, quam ab usu, qui a magnorum viro-
 rum in praxi exercitatorum testimoniis innot-
 scere debet. Quapropter, ut rectius proceda-
 mus, descripta jam in precedenti epistola me-
 chanica purgantium operandi ratione effectus
 nunc tristes recensemus oportet, quos ab omni

pro notantur Auctores, ut melius cognita sic
 corporum natura, non tam facile in aegrotorum
 principum iisdem abutamur. Enim nil planius
 est, quam morbos non semper per hujus, aut
 alterius humoris excessum, sed plerumque per
 defectum (ut taotum de causis ex solidorum
 vitio natis) constitui, ut proinde Hippocra-
 tes Medicum minus esse declaravit, de trahere,
 & radicare. Atque licet priores evacuatione in-
 digeant, tamen non semper redundans humor
 ad intestina facile duci potest; Frequentior au-
 tem cathartorum usus (qui actio, quo fato
 ad nostra etiam facili pervenit) non modo
 utiliores sanguinis particulas depopulatur, sed
 machinam laedit, & benefica viscerum fermenta
 absumit, sed etiam omnia turbat, ac confun-
 dit, atque per inconsuetas vias ducit.

Quare longe minus inter Medicos ii peccare
 mihi videntur, qui a catharticis medicamentis
 omnino se abstinere, quam qui per repetitas
 purgationes universum corporis humorem ex-

hauriunt, non saliter, ac qui, ut limus est putei fundo extrahant, universas prius aquas educunt; unde liquet, quod Medicinam naturæ humani corporis consentaneam non faciunt, sed potius illam ad absurdas, & fictitias medicinæ leges trahere conantur.

His certe rationibus observatione cognitis motus Hyppocrates adeo stulta documenta circa purgationem reliquit, ut nisi illa, memoria nostra excident, labi nobis difficile sit. Quæ propter, ut tibi, vir Eruditissime, in hac re morem geram, quæ majoris momenti circa purgationem in ejus scriptis occurrunt præcepta, simul congeram, & uberioribus observationibus illustrata exhibebo. Ac primo quidem Cathartica pharmaca sanis corporibus interdixit Hyppocrates (1) quum inquit, „Qui sana habent corpora, dum purgantur, celeriter exsolvantur; & alibi (2) purgationem periculosam pronun-

(1) *Ap.* 37. *sect.* 2. & *seq.*

(2) *Aph.* 16. *sect.* 4.

stantiat His , qui sunt Integra valetudine. Cui
 jus sphaerisimi veritatem Heurnius demonstrat
 rus addit. „ Vidi sanos, quos in perniciosam tre-
 „xit solum simplex aponema purgatorium ex fun-
 „maria cum sennae foliis temere exhibitum. Ede-
 „cuntur enim vi pharmaci boni humores, quib-
 „retineri debebant; ideoque debilitantur hostis
 „ates, & in convulsiones, vel in animi deli-
 „quium incidunt, qualia mala producere certis
 „non licet Medico, . Memini, ut stipes plurimos
 taceam, dum Romae medicinae studio incum-
 berem ab uncia una salis Anglicani praeservan-
 di sine assumpti cathartem hypocathartem in
 muliere sana, & robusta observasse, & ex solo
 uso pilularum abortivarum cum extracto bella-
 dari, & trachiscis albandal acuataram (si-
 tulo conservandi sanitatem) tristes effectus apud
 illustres etiam personas se vidisse refert Evidencius
 Hoffmannus (3). Similes observationes referunt

Har-

---

(1) *Med. inst.* tom. 2. c. 5. §. 18a -)

Maden: (1) Hart (2) Bobolus (3): Flaviter de
 Borellus (4). Præbitem meminit, qui sanus
 purgatione suis tantam humorem, conurbatione
 mentis sustinuit, ut paucis ab illa diebus obie-
 rit. Unde optime Celsus dixit: optima me-
 dicina est, non uti medicina. Brevibus idem
 innuit Avicenna. Medicina purgat, & inverte-
 ret. Helmontius (5) etiam scriptum reliquit:
 Hæc a senibus dicitur, si quod quicumque amat
 vitam longam, & infirmam, abstinere a purgan-
 tibus quocumque in partibus assumptis. Hæc
 ergo illi sanitati sue consulunt, quæ præter
 vandam causam purgans quodammodo haurit. Præ-
 terquam enim, quod si sibi in aeternitate
 etiam ipsam vitam abbreviant, tantum quibus
 est motus, abarcent, ut uti potius, ipsi, sunt
 pondant.

(1) Obs. 69. (2) Similia (3) unanimes
 (4) 2. obs. 43.

(5) De purg. pag. 267.

(4) 2. obs. 43.

(5) Aph. 4. lib. 10. 5. Aph. 1. 1. 5.

Aph. 6. 5. 7. (1)

Præterea purgantia, præsertim, quæ fortiores
sunt, non solum nocent, sed quibus utilis humores
educunt, verum etiam quia facultatem conti-
nent naturæ inimicam, imo deleteriam. Agnos-
cit hoc ipse Hippocrates (1), qui læthalem
hypocatharism annotavit his verbis: „ Quidam
homo Eubeus potu pharmaco deorsum purgante
per tres dies purgabatur, & mortuus est. Par-
viter & in aphorismis (2) convulsionem ex
helleboro, & a purgantis potione læthalem indi-
xit, ut & purgationi immodica convulsionem
aut singultum supervenire, & malum pronuncia-
vis. Ex quibus Hippocratis locis non solum
deducitur, minitari mortis pericula a deleter-
ria hellebori vi ab antiquis satis nota. Verum
etiam, a quacumque immodica purgatione, &
purgante quocumque etiam non delectatione

(1) Lib. 5. Epid. Cap. 16. Tr. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

(1) Lib. 5. Epid. Cap. 16. Tr. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.
(2) Aph. 4. lib. 5. aph. 1. l. 5. & aph. 85. sect. 7.

tuta: hac etenim deperditur alba maxime san-
 guinis portio, & consequenter ipsi nervorum
 lymphæ profunditur, quod exhausti genus eo
 peioris indolis est, quo proprius ad ipsa vitæ
 semina pertinet profusa hæc lymphæ, vitæ la-
 tæ, vel vitalis elateris, ac potentiarum vi-
 tæ fomes, & causa. Inde se prodit purgantium,
 utat benignorum plusquam satis timenda noxa,
 ut pote quæ ipsis insidiantur vitæ causis; quas
 cum non possunt, minantur, cum non di-
 gnant, quatunt: etenim solidorum systalticant
 vim sic exasperant, illorumque oscillationes
 sunt potenter movent, (semper enim de sti-
 mulantium censu, ac tribu habebuntur) ut
 fluida detraant, eliquant, dissolvant, detur-
 bentque eo impetu, eaque copia, quæ virium
 exhaustio fundum, unde quæ succedunt con-
 vulsiones, pessimæ notæ habendæ sunt.

Veneficam hæc Cathartorum facultatem
 peritiores inter antiquos, ac recentiores clarif-
 sime agnoverunt, Sic Asclepiades teste Cel-

fo (1) usum purgantium maxima ex parte falsus sit, ea motus ratione, quia nempe omnia forte stomachum laedunt, & mali succi sunt. A sceleratissimam sequuntur omnes methodica secta Medici, inter quos maxime emicuit Eclius Aurelianus, cujus verba placet hic referere; his enim (2) de purgantibus ita statuit, quod nempe ob acrimoniam stomachum tumefcentem efficiant, atque ejus membranas inflammant, & periculosam ventris fusionem provocant, & alibi (3) prodidit: quod purgativis medicamentis stomachus male afficiatur, & genus nervorum universum inde laedatur. Galenus sic de purgantibus loquitur (4). „Purgantium omnium medicamentorum natura, corporum, quae purgantur naturis contraria est, atque, ut quisquam dixerit lethalis, & deletaria. Sic Fer-

ne-

---

(1) In *prefat.*

(2) *Cap. 30. pag. 228.*

(3) *Lib. prim. C. 1. de cap. bol.*

(4) In *Hyp. de vitæ acut.*

acius (1) cathartica substantiam & vim ve-
 mentem disertis verbis ascribit, Campegius (2)
 venenosa, & maledicta vocat purgantia,
 . . . Nec diversa, sed ejusdem indolis esse sy-
 mptomata, quae a drasticis purgantibus improvide
 exhibitis, quam, quae a venenis excitantur.
 Mala, sicut Hoffmannus (3) ex drasticis pur-
 gantibus impertinenter datis cum aliis venenis
 communis sunt, atrocis cum crebris dejectionibus
 tormenta, & convulsionem ventriculi, enormes vom-
 itiones, & singultus, & verbi cardiaci dolores,
 praecordiorum incendia, & strangulationes & fau-
 ciunt, anxietates, & inquietudines, animi
 defectio, pulsus vel tactum durus, & contra-
 ctus; ex capite vero convulsionem, epilepsiam, &
 mentis turbationem prodeunt. Praeter haec ha-
 bitus corporis contrahitur, & partes externas
 fri-

(1) L. 3. c. 5.

(2) De cribra. medicam.

(3) Med. syst. 3. 12. 3. 3. de med. veneni-
 vim habent. c. 5.

frigens; & inherescunt; cum sudore frigido,
 quae cuncta facies cadaverosa, & tandem saeva
 exiit; sicut in despectis ex veneno, caelias
 v. g. Arsenico, mortuorum corporibus, vena
 spiculi, & intestinarum patas maxime inflans
 vena, & sphacelosa deprehenduntur, intestinis
 simul mitum in modum inflatis, & acutis disten-
 sis. Ita idem etiam vna deprehendisse in iis,
 qui purgantibus, vel clysticis interempti fue-
 runt, bona fide testari, & pluribus observati-
 onibus confirmare possum. Pariter & Christianus
 Kurfuerus sequentibus verbis sequentiam suam
 de purgantibus explicat. (1) a. Profecto: si pur-
 gantia cum venenis conferamus in omnibus rem-
 diis, ipsa conveniunt, acrimonia enim sua corrosiva
 eosdem, quae venena edunt effectus, massam
 sanguineam corrumpunt, reslundant, inflam-
 mationes excitant, fauces exulcerant, periculi-
 bus intestinorum adherescunt, tormina, spasmos,

ide

con-

(1) De purg. proscript. §. 33. v. 20. (1)

„convulsionem hyperesthæsiæ producunt, tandem-
 „que agrum jugulant. Nonnunquam gangrenam,
 „lætam, vel inundationes accerunt, quæ si
 „exemplis comprobare vellem, prolixum eorum
 „catalogum hic adducere possem. Itaque nec
 „in eo, carpendus est Bontekoe, qui identidem
 „purgantia propter virus occultum in totum fo-
 „re ex foro Medico cum veneniâ eijcienda pu-
 „tat, & Matthias Gargia probat, purgantia.
 „Non modo nocere, quia in magna quantitate
 „humores educunt; verum etiam, quia venifica
 „pollent qualitate, inquit enim (1). „Purgantia
 „largius sumpta non solum nocent, quia calo-
 „rem imminuunt vi evacuationis, sed quia con-
 „junctam habent qualitatem venenosam, ut ter-
 „tio Simplicium Capite 24. docet Galenus, &
 „ratio est, quia in colica affectione intra tri-
 „duum solent ægrotantes perire viribus ex vi
 „evacuatiõis dissipatis, cum tamen venenosa

sibi

---

(1) *Disp. 2. de antidiæsi Art. 2.*

ibi non adsit: unde purgantia, non quia vehementer attrahunt, ut venena, interficiunt, ut volebat Avernhoes, præsentem enim evacuationem calor languescit, quo fit, ut resistere non valeat venenosæ qualitati purgantis; si enim ex vi evacuationis hoc præstarent, essent ex accidenti venena, non autem per se.

Hanc virulentam, ac veneni æmulam drasticorum facultatem Wepferi experimenta uberissime evincunt, qui in tractatu de cicuta aquatica memorat, se catellis variis generis purgantia certa dosi ingessisse, eoque facto mox vomitus, convulsiones, ac demum mortem successisse; factaque postea sectione, ventriculum, ac tenuia intestina inflammata, ac maculis rubicundis non secus, ac si arsenicum datum fuisset, conspersa comparuisse, & quod memoratu dignum eadem phænomena, eisdemque effectus a resina salappæ, cujus usus nostris temporibus tam frequens admodum est, observari idem Auctor conceptis testatur verbis.

D

Cer-

Certe si considerentur purgantia drastica, si-
 ve ex mineralibus, siue ex vegetabilibus de-
 sumpta, & effectus, quos in partibus corporis
 externis producant, facile concipi potest, quo-
 modo venefica vi agant intus sumpta. Sic ar-
 gentum est insipidum, & inodorum, & inge-
 stum alvo redditur: pauca gutta spiritus nitri
 sumpta alvum sistunt, & vim purgantem ve-
 getabilium cohibent; ex argenti tamen grano
 uno, & spiritus nitri granis duobus per ebul-
 litionem fit crystallus amarus, qui si calidæ
 manus applicetur, uno momento gangrænam
 producit; si incaute sumatur, homo post sum-
 ma tormina excernit humorem fetidum cum
 summo vitæ discrimine. Pariter & aurum est
 corpus omnium blandissimum, quod in rerum
 natura cognoscimus, deglutitum nil malifacit,
 nisi quod Indi ideo ab Hispanis capti, & exen-
 terati fuerint; si grano uni hujus auri blandi
 addas grana quatuor aquæ regię, fit ebullitio,
 & solutio: Si penicillum huic intinctum ad-

mo-

moves. linguæ, illa mox comburitur; si exsiccet hæc quinque grana, manet granulum cum dimidio, quod si in corpus ingeras, fiet vomitus, purgatio alvi, & inflammatio ventriculi: Sic observamus cum argento vivo, & antimonio crudo, quæ si ingerantur ab homine, nullum periculosum effectum edunt: non enim in corpore nostro adsunt sãlia, è quibus solvi possunt; sed si cum acidis mineralibus miscentur, fortissima fiunt caustica, etsi intus sumantur etiam unius grani quantitate facile a ventriculo solventur, & enormes vomitiones, & erosiones producent, Nec minori vi agunt vegetabilia hydragoga. Sic lac cataputizæ si attingat partem aliquam corporis, illam inflammat illico; imotam acer hic succus est, ut tristibus experimentis constiterit, quod homines alvum exonerantes & hisce foliis se detergentes, gangræna affecti sint: (1) nec minoris ef-

D. 2

fica-

---

(1) Boerb. De morbis nervorum pag. 302.

ficaciæ sunt convolvuli succus, seu scammonæi, fitimali, esulæ palustris, gummi guttæ, elaterii, & hellebori utriusque. Norunt veterinarii, quod si immitatur radix hellebori nigri in partem externam corporis animalis, oritur tumor pugno major; excitatur febris, exit ichor quasi gangrenosus, animal anhelat, & vix quiescit, & totum corpus mirabiliter mutatur. Vocant hoc ignire, & hanc erbam ignitam: Si hoc fiat cum helleboro albo, animal certissime moritur. Hinc si venatores jacula inficiunt succo hellebori albi, animalia, quæ ab his tanguntur, certissime illico moriuntur.

Præterea cum omnium fere venenorum natura ejus indolis sit, ut præter exitialem, quam corpori animato inferunt vim, quodvis ex iis propriam quamdam operationem, atque virtutem possideat; ita etiam purgantia præsertim validiora, propriam, ac particularem in corpore exercent operationem. Sic Colocynthis, quæ præ cæteris tormina excitat, & vasa
ape-

aperiendo sanguinem five per alvum, five per alias vias fundit. Helleborus præsertim albus peculiari ratione faucibus est, insensus, & strangulationem cum soffocationis metu, summaque anxietate producit. Elaterium vim suam in tunicas arteriarum nerveo-musculosas evibrat, hinc pulsus sit febrilis, & ab extremis corporis partibus ad intestina magno cum impetu humores revocat. Aloe quamvis ex mitioribus sit, hæmorrhoides maxime irritat, & per has sanguinem ejicit. Scammoneum, & gummi guttæ vires maxime infringunt, & robur ventriculi notabiliter diminuunt. Semina cataputiæ suæstam ventriculi inflammationem sæpissime inferunt, & resina jalappæ convulsivam colicam, & paresin fræquentissime producere suevit, & sicut venena caustica ventriculi, & intestinorum tunicas sale acerrimo subtili irritant, & arroddunt, ibique inflammationes, & sphacelationes brevi tempore, & parva dosi efficiunt: ita cum validiora purgantia easdem notas, ac pro-

prietates possideant, merito in causticorum venenorum numerum recipienda esse concludimus.

Quamvis autem purgantia validiora magna, imo funesta damna afferre soleant, nihilominus sunt aliqui casus rariores tamen, in quibus commodam locare possunt operam, eo nempe modo, quo etiam dari possunt aliquando ipsa genuina, & pura venena cum magna, & diligenti circumspectione parva dosi, ac adhibitis iis, quæ eorum acrimoniæ resistere valeant. Quare nec mirandum est: antiquos Medicos (methodicis exceptis) & ipsum Hippocratem etiam vehementioribus purgantibus, ut helleboro, elaterio, colocynthide, scammoneo, ut eorum monumenta testantur, usos fuisse; hoc tamen non promiscue, & sine discrimine, sed in illis morbis sine febre, in quibus nimia solidorum laxitas, & irritabilitatis diminutio, una cum magna humorum exuberantia observabatur, ut in paralyfi, hydrope a suppressis

men-

menſibus vel fluxu hæmorrhoidali , præſente ta-
 men bona viſcerum conſtitutione , in melan-
 cholia , infania , morbo comitiali , quartana
 juxta Cl. Celfi effatum (1) veratrum nigrum,
 aut atra bile vexatis , aut cum triſtitia infa-
 nientibus , aut iis , quorum nervi parte aliqua
 reſoluti ſunt, datur; deinceps ante horum uſum
 præparabant corpus , abſtinentiam , a viño , &
 a cibo commendabant , fluida , & mobilia per
 balnea , per fomenta , & interna humectantia
 reddebant corpora . Et ut Plinius auctor eſt
 helleborum album in lacte , aut pulve dabant,
 vel ſecundum Dioſcoridem (2) cum ptyſanz
 ſucco , aut lentis cremore , & pauco antea ci-
 bo ſumpto , maxime omnium vero ſatis diu
 decoquebant helleborum in aqua , addito melle ,
 qua ratione uſurpatus , teſte Proſpero Alpino ,
 neque ſtrangulationes , neque ullum aliud dam-

D 4

num

---

(1) *Lib. 2. Cap. 12.*

(2) *Lib. 4. Cap. 145.*

nam unquam afferbat (1). Unde Celsus (2) his verbis sententiam suam de purgantium exhibendi modo explicat. „ Quisquis daturus erit „ pharmacum, id agere ante debet, ut accepturi „ corpus humidius sit, & illud scire oportet, „ omne ejusmodi medicamentum non semper „ ægris prodesse, & semper sanis nocere: & alibi, (3), „ purgantia stomachum lædunt, & numquam in adversa valetudine, nisi ubi morbus „ sine febre est, dantur: „ confirmat hoc ipsum Trallianus (4) inquit: „ Cathartica febrem „ augent, intemperiem calidam exasperant, & „ jecur squallidam inflammant. Etenim in omni acuta febre, præsertim in augmento, & circa statum ab exhibito purgante, ventriculi, hepatis, ac intestinorum inflammatio imminet, quæ superveniens certissime mortifera est. Si-
qui-

---

(1) *Metb. med. L. 3. pag. 96.*

(2) *Lib. 2. C. 13.*

(3) *L. de purg. §. 5.*

(4) *4. Acut. 7.*

quidem inflammatio, quæ est firmior sanguinis in vasis stagnatio, non facile, nisi a vehementi spastica membranarum strictura gignitur; unde per venas compressas sanguinis redire nescius, firmiter subsistit, & in putredinem facile terminatur; quæ cum in partibus nerveis fiat, facile fluidum nerveum coinquinatur; ac citissime per omnes membranas, ac nervos propagatur: adeoque in omnes corporis partes tyrannidem suam celerrime exercet; unde nil mirum, si ab exiqa purgantis acrioris dosi in febribus acutis, (in quibus semper adest quædam spastica membranosi, ac vasculosi systematis strictura) brevi admodum interjecta mora, mors sequatur, levi tantum sphacelatione in ventriculo, aut intestinis reperta. Unde recte Hippocrates inquit, (1), Purgans forte a febris, „forti correptis non est dandum; verum si ali- „cubi opus fuerit, infusum per clysterem exhi- „be-

---

(1) *Lib. de purgantibus.*

„bere potes, quotiescumque volueris, hoc enim
 „minoris periculi est: Cautè ergo agendum est
 „medicis ejusmodi in casibus cum purgantibus,
 „facile enim mortem citra omnem opinionem
 „inferre queunt. Hæc, ait Hoffmannus, senten-
 tia antiquorum fuit, quam postea superioris,
 & nostri quoque sæculi peritiores Medici suo
 calculo adprobarunt (1).

Præterea juxta veterum, & recentiorum
 opinionem in exhibendis purgantibus non mo-
 do ad corporis præparationem attendere debet
 Medicus, verum etiam ad anni tempora con-
 stitutionem epidemicam, ætatem, & morbos.
 In magno enim frigore, vel sæviante Syrio
 purgationes vetantur. Observantur etiam Epi-
 demicæ quædam constitutiones, in quibus pur-
 gantia crabrones irritant, ut passim testantur
 practici. Pueri pariter, & senes, convalescen-
 tes,

---

(1) *Med. Syst. T. 2. Cap. 5. de med. ve-
 nen vim habent. §. 19.*

tes, & morbo fracti, nimis graciles, & aridi, quam maxime pingues, qui sanguine, & fero impuro abundant, singultientes, tabidi, pertinacibus, ac inveteratis obstructionibus afflicti; gravidæ præsertim in primis & ultimis mensibus, diarrhæis colliquativis, vel hæmorrhagiis affecti, hydropici ex febre facti, aut ex nimia evacuatione, vel cum visceribus læsis, doloribus gravibus detenti in primis circa viscera ex consensu dolentes, quemadmodum in dolore nephritico, commotione menstruantium, & parturientium, tussientes non ex vitio stomachi, quibus mesenterii nervi erysipelate, vel rheumatismo afficiuntur, colica pictonum, vel convulsiva, vel chordapso laborantes, purgantibus tractati magnum vitæ periculum incurrunt. Hystericæ item, & hypocondriaci, nisi morbi impetus conquieverit, & anodyna simul misceantur, quique acido affligantur, nisi eo prius correcto, gravissima ventris tormina, convulsiones, & spasmos cum nullâ, vel

vel parva sæcum excretionē a purgantibus
 etiam lenioribus patiuntur (3). Pluries præterea
 morbosos humores adeo mobiles, & acres
 prehendimus, ut sacrum sit, evacuantia
 adhibere, ne, vel levissimo addito stimulo,
 effrenes hinc inde summo impetu vagantes,
 brevissime irreparabilia damna inducant. Tunc
 mitiganda acrimonia, illa est, & frenanda mo-
 bilitas (4).

Denique, ne patientia tua abuti videar,
 (& ut alia plurima amittam, quæ videri pos-
 sunt apud citatos Auctores) ex mala metha-
 stasi ad interiora in morbis febrilibus sive con-
 tinuis, sive intermittentibus, & morbis exhan-
 tematicis, & quorum crises, ad cutem, & partes
 externas fieri debent, dyarrhæ multoties
 oriuntur, & dysentericæ, quæ ab imperitis pur-
 gantibus tractatæ seviore sunt; nam morbi
 ma-

---

(3) Hypp. aph. 4. Sect. 4. & aph. 34.
 Sect. & aph. 39. Sect. v.

(4) Tissot. de febr. bilios. pag. m. 24.

materies tota ad interiora fertur, siccatur cutis, urina parce procedit: horrenda oriuntur symptomata cum maximis ventris torminibus, quibus facile succumbunt ægroti; cum omni ope nitendum esset, ut curetur ipsa febris, & ut materia per febrim nata ad cutem deriveretur. Sic miserrime luunt sæpe numero homines, quod ejusmodi agyrtis, & medicastri, quorum inscitia tamen notissima est confidere malunt. Verum nec est, quod in hujusmodi farina homunciones multum debacchemur, ut pote qui ne nominari quidem a nobis, & a quibuscumque bonæ mentis merentur, illorum magis miramur, & dolemus mutatam sortem, qui cum pro sapientibus haberi velint, eo usque desipiunt, ut personis tam nefariis (quorum mentes cæno obductæ nil nisi sorditates cogitant) vitæ suæ curam committere non metuant, pœnam cum ejusdem dispendio sæpissime dantes. Vides ergo Clarissime vir, quantum discriminis afferant purgantia præsertim

tim hydragoga, quantaque cautione, & prudentia ab omnium ævi peritioribus medicis, ægrotorum periculo edoctis exhibebantur, & quam arctis cancellis eorum usus limitabatur: iis nempe utendo in aliquibus morbis chronicis, in quibus magna humorum sarcina & quidem exitui apta prædominabat. In acutis vero febrilibus eorum usum absolute damnabant: quid autem in ipsis acutis febribus præstant purgantia, eccoprotica, seu lenitiva dicta, non est hic dicendi locus. Sed favente Deo in alia epistola tibi demonstrabo. Vale.

EPI.

EPISTOLA TERTIA.

Uæ hætenus , Vir ornatissime , in
 præcedentibus epistolis dicta sunt ,
 quamvis vera sint , attamen non eo
 animo accipienda esse volumus , ac
 si ex foro Medico purgantia omnia , drastica
 pariter , ac minorativa dicta prorsus ableganda
 existimemus . In arte enim , qualis medicinalis
 est , quæ tenuiora bona lucro apponenda habet ,
 id præsidii genus , quod ab omni ævo princi-
 pale habitum fuit , & Egemonicum despiciatui
 habere ingrati essent animi , aut calumniosi cri-
 men incurrere . Confessis ergo purgationum uti-
 litatibus sæculorum tot , ac medentium obser-
 vationibus stabilitis , timeri juvat , unde fiat ,
 ut tam odibilia opera laudabile medicamentum
 quotidie faciat ; generosa siquidem inter reme-
 dia præsentissimum , inter utilia necessarium
 nobis habetur : ut cum omnium remediorum a
 solo

solo tempestivo usu dependeat ; stabilizandæ ergo sunt laudabiles purgandi leges, unde artis, & purgantium honos ; artis nempe medendi, quam proinde amplificare debet explorata feliciter purgantium usurpatio .

Cum autem morbi acuti febriles inflammatorii, aut colliquativi, de quibus hic præcipue sermonem facimus (inflammationes enim particulares propriis legibus subjectæ sunt) ob magnum vitæ periculum, valida, & tempeſtiva expoſcant remedia, inter quæ maxime numerantur vomitorium, & purgatio ideo ne in iis adminiſtrandis facile peccetur, conſulendi ſunt medicinæ parentes, qui longa experientia edocti rectos naturæ morbos ſanantis tramites nobis oſtenderunt, inter quos primo conſulendus Hippocrates, qui tanti fecit purgationis negotium, ut ad errores evitandos prævideat omnia, provideatque, ſuos eruditurus quoſque eundem illis ſit, ut evacuando proficiant, admonendo in primis, non ex humorum, qui
 educt

educuntur abundantia extimandam esse evacuationem, sed ex illorum qualitate, & aegrotantis levamine (1) inquit. „ Quae prodeunt non „ copia sunt extimanda, sed si prodeant qualia „ oportet, & facile ferant. Fecit tamen vulgã opinio, quae & multorum animos invasit, ut humorum saburræ tribuerentur morborum causa; unde facta conjectura est in exhaurienda humorum abundantia, ponendam esse medicinam, contra id, quod observando didicit Hypococrates docendo, utilem esse evacuationem; quae, non quanta prodeunt, sed quae, & qualia oportet, id est ad ingenium, & naturam morbi accommodata; ut enim nocivæ sunt spontaneæ evacuationes, quæ diversum ab eo, qui morbum fecerat, educunt humorem; sic quantumvis multa fuerit artefacta evacuatio, damnosa erit, si alios, quam morbosos profun-

E

dat

---

(1) *Aph.* 33. *Sect.* 1.

66
 dat humores. Sic observavit Hippocrates (1).
 „Quod dyssenteriz, si quidem cum febre invase-
 „rint, aut variis alvi egestionibus, aut cum hep-
 „patis inflammatione, aut præcordii, aut ven-
 „tris, aut quæ dolorosæ fuerint, aut cibos in-
 „tercipiunt, sitimque inducunt; hæc omnes ma-
 „læ sunt, & rursus (2). Quibus ardor fit, &
 „ad egressas egestiones alvi, insuper exsulant,
 „his febris exacerbatur; ex alvis liquidis perfri-
 „geratio cum sudore mala; viscosa, meraca, aut
 „alba alvi egestio mala est (3). Alvi egestiones
 „pingues malæ sunt (4). Item in acutis putri-
 „dis, contagiosis, & malignis alvi fluxus valde
 „malus ab omnibus practicis censetur: ut & in
 „morbis acutis pectoris, uti pleuritide, peripneu-
 „monia, alvi fluxus, & purgans nocet; num-
 „quam enim bona a pectore ad alvum metasta-
 „sis.

---

(1) *Aph.* 509.

(2) *Aph.* 589.

(3) *Aph.* 584.

(4) *Aph.* 588.

fis, nisi pectus doleat ob consensum. Ita si mor-
 bi acuti abierunt in corruptelam, seu colliqua-
 tionem, non raro magnam copiam vitiosorum
 humorum reddunt per alvum, ex qua evacua-
 tione ægri in pejus ruunt, & interdum post
 breve tempus pereunt. Similes observationes
 habentur in chronicis. Sic phthysici in alvæ
 fluxum incidentes cito pereunt; Hydropici,
 quibus in cruribus fit abscessus, fundens inge-
 tem puris copiam, quo major fit evacuatio,
 eo magis aggravantur. Ulcus cacoethes, quo
 majorem copiam virulenti ichoris fundit, qui
 eo laborant, eo difficilius ferunt morbum;
 oriuntur enim hæc: primo vel ex alimentis
 non subactis, vel secundo ex pituitæ cumulo,
 vel tertio ex bile corrupta profluente, vel de-
 nique quarto ex vasis dilatatis, vel ruptis hu-
 morem stillantibus. Quare observatio toleran-
 tiæ tam in spontanea, quam artificiali evacua-
 tione admodum est necessaria. Confert enim
 per eductionem juvare non lædere, atque hoc

cognoscimus quam maxime ex facili, vel difficili tolerantia; unde recte Vallesius ait (1) : „Oportet te esse diligentem observatorem notarum omnium conferentia, & tolerantia, atque contrarii, ut in hac evacuatione, ita in aliis omnibus, ne te evacuationem suadente, repente, ac velut inter manus homo moriatur deiciendo, sudando, aut aliter evacuatus, qui infortunatus, & turpis error est. Præcipuum ergo criterium, quo cognoscitur harum evacuationum utilitas, ab effectibus illas sequentibus habebitur; profunt enim, si materiam morbosam expellunt de corpore, vel in totum, vel pro parte, unde vel abigitur integre morbus, vel levatur saltem: magna tamen spes est, per futuras evacuationes, sive per vomitum, sive per alvum fiant, quando nempe post coctionem, & statum, natura jam superante morbum, appareant; quæ enim in morbi cruditate fiunt, sym-

---

(1) *Meth. med.* L. II. pag. 1109.

symptomatiçæ potius ; quam criticæ evacuationes sunt, & sæpe magis nocent ; quam profunt .

Unde Hyppocrates cruditates horrens, & antiquorum ductus exemplo statuit : „ Concocta purganda esse non cruda , neque in principiis morborum, nisi turgeant , plurima vero non turgent (1) & rursus (2) . In acutis passionibus raro, & in principiis medicinis purgantibus uti, atque hoc diligenti prius adhibita cautione faciendum „ in quibus aphorismis limitat Hyppocrates regulam generalem , quam tradiderat de purgantibus (3) . Quicumque , inquit , a febris fortibus corripuntur , his medicamenta purgatoria dare non oportet , donec remiserit febris , sin minus saltem non intra quatuordecim

E 3

„ di-

---

(1) *Apb. 22. Sect. I.*

(2) *Apb. 24. Sect. I.*

(3) *De purg. art. 4. v. I.*

5. dies; Igitur ex supradictis aphorismis concluditur, primam, & generalem purgandi legem in acutis morbis esse, *concocta* purgari debere; sequitur secunda, *non cruda*; unde vix ullo sub prætextu crudum humorem purgari conceditur: *neque in principiis*; tertia purgationis lex generalis, qua incipientibus morbis vetatur purgatio *nisi turgeant*, quæ hujus tertiæ legis est exceptio, concedens solummodo purgari in principiis humores, qui concocti fuerint, *si turgeant*; quæ tamen turgentia, rarissime observatur: *Plurima vero non turgent*; nihil ergo tam infrequens erit, quam purgatio in principiis morborum instituenda, quæ, suadente Hippocrate: „ diligenti prius adhibita cautione in „ morbis acutis est facienda.

Ut autem melius intelligantur Hippocratis præcepta, explicandum ducimus, quid per coctionem sentiant Medici. Cocta quidem dicuntur ingesta alimenta, quando vasorum, & viscerum efficacia in nostram naturam conver-

sa

72
quæ sunt, ut ex illis restitui possint illa, quæ
vitæ, & sanitatis actionibus quotidie de cor-
pore percunt, ut sic æquilibrium conservetur;
hoc aperte docuit Hyppocrates, cum enuncia-
verit (1). Concoctionem fieri a permixtione,
& temperatura mutua humorum. A qua mu-
tua temperie, & permixtione humorum, æqui-
librium ipsorum statui necessarium erit; simi-
liter explicat Galenus, cum dicit (2). „ Con-
coctio (*pepsis*) est in coquentis substantiam
deductio quædam ejus, quod concoquitur. Ve-
rum per coctionem, quæ febris effectus est,
intelligitur a Medicis, quando id, quod sti-
mulo, vel coagulo febrim producit, per febrim
ipsam sic mutatum est, ut minus noceat, &
aptum evadat, ut de corpore expelli possit,
quamvis nunquam in naturam nostram verti
queat, neque indolem sanis humoribus similem

---

(1) *De veteri med.*

(2) *Comment. 2. in Epid. Hyp.*

acquirere. Dum v. g. in morbis pectoris inflammatoriis immeabiles fluidi molecule ultimis arteriarum finibus impactæ per febrim sic mutantur, ut una cum extremis obstructarum arteriolarum impetu liquidi a tergo urgentis separentur, & mutantur in pus album, læve, æquale, quo per sputa educto, toties tales morbi feliciter curantur, dicitur tunc coctio materiz morbosæ facta esse, quamvis illud pus nunquam sanis humoribus assimilari possit, sed debet expurgari, ut sanitas fiat. Coctionem in morbis hinc semper in excretis quasi vit Hippocrates; sic (1) notat in ægrotis illis, qui habitabant juxta ædes Menosadz. In hisce statuto tempore apparuerunt fæces quantitate ingestis proportionales, molles, coherentes, quas, ut monet Martianus, viscosas Hippocrates appellat, & subflavas simili quidem ratione flavedinis, quam observamus, cum albus

---

(1) *Lib. 4. epid.*

has narium mucus, vigente statu cruditatis, mutatur in subflavum tempore concoctionis, postmodum addit: (1) Morbi judicationem esse secuturam. Pariter, & ex urinis concoctionis argumentum desumebat Hyppocrates, cum eadem urina in statu cruditatis fuerit tenuis, aut confusa cum æneoremate disparato, & divulso, postea incipiat elaborare albam subsidentiam lævem, & æqualem, & acquisierit colorem subrufum, cum nubecula subrubra pyramidalem quasi figuram ostendente, tunc, docente Hyppocrate, concoctio humorum habebitur, aut expectabitur: hæc satis, superque indicantur (2) ab historiis Herophontis, Cleantidis, & Melidæ; hæc ostenduntur (3) in Cherione, Pericle, & Nicodemo. Confirmat hoc Galenus dicens (4) quod, coctionis quæ in spirandi instru-

---

(1) *Lib. 1. de morb.*

(2) *Lib. 1. epid.*

(3) *Lib. 3. epid.*

(4) *De cris. l. 1. c. 7.*

strumentis fit, sputa, ejus vero, quæ in venis
fit, urinas, illius autem, quæ circa ventrem,
alvi excrementa, signa statuere oportet.

Coctio ergo supponit talem corporis condi-
tionem, sub qua solidorum spasmi mitigantur,
fibræ mollescunt, sero stillant undequaque par-
tium parietes, viscerum atria perpluunt, hu-
mores omnes temperati, perfecte subacti, triti
penitus, plane comminuti, facile intra vasa
fluentes, nullibi impingunt, illidunt nusquam,
non arietant, & ad propria secretoria feliciter
reducuntur; adeoque symptomata omnia dimi-
nuuntur, ac functiones vitales animales, & na-
turales pene in pristinum statum reducuntur;
hoc modo se prodit felix, & desideratum me-
dicamentibus coctionis momentum, quo dato, quos
antea timide tractabat humores, aperto nunc
marte aggreditur Medicus, illos veluti suis ab-
scillis pendentes, turgentes ergo ad excretio-
nem, catharsi deturbare tutus: Hanc consecui-
tur euphoria illa amabilis, qua ægrotans a far-
sina

cina liber, a pondere levis, ab inutili vacuus; non exutus utili videtur. Itaque rata, constansque manet, nec omittenda unquam tradita hæc a Medicorum Principe aurea artis regula (1)., Ventres subpurgare oportet in morbis, cum purganda matura fuerint, & ubi concidisse videris. Signum habes, si neque anxii, aut capite gravati fuerint, & cum calores (febres) mitissimi fuerint. Adeoque a purgatione abstinendum jubet in principiis morborum, quia tunc crudi sunt humores; addit, nisi materia turgat ea nimirum de causa quod concocta est quæ turgat materia; cocta videlicet ad evacuationem: turgat enim, quæ motibus nature tumet, quæ (ut in aliquibus exemplaribus) suoapte impetu ad excretionem fertur, quæ iisdem urgetur ineunte morbo, quibus vigente sanitate urgebatur impulsibus, potentia, atque directionibus. Verum, quia his legibus subiecta,

---

(1) *Epid. Lib. 2. art. 30. v. 12.*

Etia, his tractata artibus materies coquitur ;
 cocta est, quæ turgēt. Interea subjungit Hyp-
 pocrates: „ Plurima non turgent, quia inchoan-
 „ tibus morbis motuum, & oscillationum muta-
 „ tiones non fieri, rarissimum est. Cum autem
 a spasmodica diathesi oriri, aut saltem comi-
 tari morbos probabilissimum sit, mutationis
 aliquid oscillationibus, hinc accidere facillimè
 concipitur, eo magis, quod in mutabili, ir-
 ritabili, tenerrimoque subiecto nervis videlicet
 spasmus enascatur. Unde rarum est, præsentē
 morbo acuto perseverare naturæ motus, & di-
 rectiones, rarum proinde turgere materiem in
 morborum principiis appositè concludit. Tem-
 pus ergo, & circumstantias in genere persequi-
 mur purgationis illius, qua morbum commit-
 tens humor depellendus est: Illa autem sunt,
 quæ vetustior usus, aut longa observatio reve-
 lavit; exinde cautum est, tempora purgandi
 non esse morborum initia, non illa scilicet,
 ubi tumultuantur humores, ardent viscera, in-
 ter-

teranea uruntur, ubi os arefcit, fitis urget, inflammantur urinæ, ficca est alvus, aut clysteribus furda, ubi ferratilis est pulsus, hypocondria dolent, tument, tenduntur, aut inflammantur.,, Quicumque enim, inquit Hippocrates (1) ea, quæ inflammata sunt, statim in principio morborum, medicamento solvere agrediuntur, hi de intento quidem, & inflammato nihil auferunt; non enim remittit affectio, quæ adhuc cruda est, quæ vero resistunt morbo, ac sana sunt, colliquefaciunt. Debili vero fiente corpore, morbus invalescit, cum autem morbus corpori prævaluerit, tale jam incurabiliter affectum est. Purgatio ergo materiæ crudæ in morbis acutis, & inflammatoriis curabilem, alias ægrotum incurabilem reddit; unde recte idem Hippocrates, exclamat (2). „Turpis est calamitas medicamento purgantè dato

---

(1) *Lib. 4. de rat. vict. in acut. test. 12.*
 (2) *De med. purg.*

to hominem occidere. Propterea (quod vix apud vulgus fidem inveniet) a purgantibus finiuntur minus, quam exacerbantur vomendi molimina, quæ sanguinis evacuatio magis, quam humorum vacuatio sedat: Unde concludendum non ab hoc, aut illo succo venire impetus, qui viscera illa laceffant; proindeque istiusmodi impetus non ex iis esse, qui purgationi obsequuntur; & ratio in promptu est; excretoria vasa sunt, quæ a purgatione vellicantur, sanguiferis autem continentur, qui impetum faciunt succi. Decet ergo illa vasorum rectitudo purgationi necessaria, qua stimulatæ inferiores vasorum extremitates succos eliminandos continentes a superioribus, a quibus descendunt, consequutione quadam succos proliciant; ideoque calamitatibus auctarium erit, relicto succo, qui morbum alit, alterum exhaustum, qui sanitatem fovisset.

Caveant itaque Medici, ne turgere credant, qui tumultuarie versus aliena loca moventur.

bu-

humores, sciantque multos dari morbos, qui falsa turgentiae signa praebent incautis; tales sunt, ut supra diximus, omnes inflammatorii viscerum affectus, quae etiam diffusa cum ventriculo consentiunt, eumque perturbant. Morbi item cutanei exitum molientes, vel retro-pulsi, variolae, morbilli, febres scarlatinae, miliares &c., quae tumultuantur adeo, tamque saepe debacchantur, ut doloribus, qui urgent partes, inflammationibus, quibus haec tument, evacuationibus, quibus deturgent, orgasmum representare, ignaris videntur. Similiter vomitantes intuendo arthriticos, imminente illius mali pessimi procella humoris furentis, turgentis vulgo, imaginem conspicere est; hanc tunc materiam, si quis educere tentabit vomitoriis, vel purgantibus, hominem saepe cito jugulabit, cum per sudorifera, diaphoretica, anodyna, vel & calefacientia ad sua propria loca morbosus humor est reducendus. Febres item continuas, & intermittentes saepe tragediam agentes

tes

tes circa viscera, nauseas, & vomitus produ-
 cunt, quæ, cum non semper adsit turgens ca-
 chochylia, ab imperitis purgantibus, vel vo-
 mitoriis tractatæ in pejus ruunt. Inter tempe-
 ramenta falsi orgasmi imaginibus obnoxia, me-
 lancholica numerantur, quo referendi spleniti-
 ci, atrabilarii, hypocondriaci, scorbutici, stu-
 diosi, hystericæ; horum enim omnium morbi,
 ut protheiformes sunt, variis, quos produunt,
 insulribus umbras orgasmi pingunt. At umbras
 revera, ut enim in his hominibus teneræ sunt,
 crispæque faciles nervosæ partes, obvium fit,
 eor orientibus acutis morbis, in quibus spasmo-
 dica dyathesis semper adest, mille surgant visce-
 rum concussus agitatorii, quorum impulsu humo-
 res urgent maxime, minime turgent. Cogitare
 igitur inconditam, & exlegem esse Cathartici
 operationem, quæ temere, & indiscriminata
 humores extrudat, hospitis, & peregrini est in
 animalis æconomix legibus. Irrita catharsis est,
 aut frustranea, quandiu sanguinis gremio con-
 fusi

falsi voluntur humores; casta iterum est, quando alienis a suis vasīs coercentur. Plurima hic, præter allata, adduci possent falsi orgasmi exempla, in quibus piaculum esset, purgantia, vel vomitoria adhibere, quæ tamen brevitatis causa consulo omittimus, cum videri possint apud Auctores.

Hoc tamen prætermittere nolumus, quod si materia turgens est pauca, non expurganda est, quamvis turgens juxta dictum Avicennæ (1). Materia plurima mobilis vacuanda est a principio; quasi dicat, si sit pauca, quamvis mobilis, seu concitata, non est vacuanda; nam ut, ait Galenus, (2) Natura vincit morbos exiguos, & illi morbi dumtaxat egent auxilio externo, quos ob magnitudinem vincere non potest, & ni major sit utilitas detrimento, debemus illa pro viribus vitare. Confirmat hoc

F

Zac.

---

(1) P. 4. de cur. febr. Patr.

(2) P. de loc. aff. 2.

Zaccutus (1) inquit. In morbis acutis solam concedenda medicamenta purgantia, quando humor turget, corpus est dispositum evacuationi, & major utilitas, quam noxa ex purgatione sequatur, quæ omnia rarissime conveniunt. His commotus Celsus refert, Asclepiadem propter istas causas medicamentorum purgantium usum sustulisse. Recte ergo præcipiunt medicinarum Principes, quod in acutorum principiis diligentem adhibeamus examinationem, antequam medicamenta purgantia exhibeamus. Hic enim cautio, ait Hippocrates (2) *infinita magnitudo experiendi*, seu purgantia tentandi *difficultas*, impetus enim adest, & ferocitas humorum, dum *dest humorum reciprocatio*. Id est sanguinis circulationis æquabilitas, unde felicitas purgationis pendet, quæque in morborum principiis rarissime, in fine vero, peracta coctione, multoties ob-

---

(1) *De med. princ. byst. l. 4. pag. 667.*

(2) *De humor. art. l. v. l.*

obſervatur. Verum hic ergo Boerhaavij moni-
 tum. „ Quod uno tempore prodeſt, in eodem
 tamen morbo, alio tempore datum obeſt (1).
 Nec ſilentio prætereundum hic eſt, quod li-
 cet momentaneum non ſit, in morborum prin-
 cipiis organiſi, adeoque purgandi tempus, bre-
 ve tamen, & fugax erit, non multis diebus,
 ſed unica ſæpe circumſcriptum, quæ prima
 morbi erit, ad altius ſecunda, qua, cum ma-
 teria turget, & incunſtanter, imperante Hypo-
 crate, purgare convenit, tardare enim in tali-
 bus malum eſt; (2) unde elapſa ſemel organiſi
 oppertunitas irrevocabilis erit, quæ enim in-
 choante morbo coëta erat, id eſt expulſioni
 apta eodem progreſſo cruda fiet, diſperſis, &
 effuſis reſiliantibus ſuccis, qui a ſuis vaſis, &
 ſediſibus alienati, ſuiſque defecti directionibus,
 ordines ſuos, ac ſeries deferunt. Recte ergo

F 2

Ga

(1) *Apb.* 844.(2) *Apb.* 10. ſect. 4.

Galenus (4) statuit, in acutis morbis inter initia primo die, non ulterius secundo purgatione uti volumus, turgente materia, prius (1) videlicet, quam robur corporis dissolvatur, vel febris caliditas augeatur, aut ad aliquod membrum principale decumbant ii, qui per corpus vagantur humores.

Alter casus, in quo Hippocrates admittit a principio purgationem, est, si urinae sint nebulosae, & crassae (2) & Galenus (3) & Martianus probant tales urinas esse turgentiae notas; sed raro, imo rarissime a morborum principiis urinae sunt nebulosae, & crassae, eo modo, quo exponit Galenus; Rarissime ergo possunt dari purgantia in morborum principiis, in quibus ut plurimum tenues sunt urinae, quae

cras-

---

(1) *In comment.*

(2) *Lib. 4. apb. comm. 10.*

(3) *4. de rat. vict. inac. 42.*

(4) *Lib. 2. de morb. text. 44.*

cruditatem ostendant; adeoque purgationem; quam maxime prohibent, ut idem Hippocrates jubet, inquires. Quibus vero urinae in principio sunt tenues; tales ne purgato, sed si visum fuerit, clysterem adhibeto. Quotiescumque enim urinae sunt tenues, signum est, nihil materiae morbificae per urinas excerni, vel quia in parte aliqua concalcata est, & adeo tenaciter fixa, ut nulla ejusdem portio inde segregari possit, quae urinae permixta eandem crassiores reddat, vel quia ejus coctioni intenta natura eam adeo arcte continet, ut nihil ab ea excidere permittat. Quia igitur humoris noxii nihil sponte excernitur, signum est evidens, eum adeo rebellem esse, & pertinacem, ut purgantia pharmaco cedere nullo modo debeat. Cum vero ex tenuioribus paulatim crassiores fiunt urinae, tunc vel inchoatam coctionem denotant, & propterea nullo pacto purgare licet, ne concoctio incepta deturbetur, vel humorum colliquationem, aut malignam putrescentiam, vel

similem aliam morbosam causam significant, quæ omnia purgationem pariter prohibent, quos tamen casus, ut excluderet Hippocrates, dixit: quibus in principio urinz sunt tenetes &c. Eo quod urinz crasse a præfatis causis ortum habentes in principio morbi apparere non solent, quo tempore, nec coctio ex precedenti cruditate inchoari; nec coctio, aut maligna putredo vigere possunt.

In principiis itaque morborum potius in usum venire potest sanguinis missio, quam purgatio, hæc enim turgentem catochillam nullibi fixam, hoc est fluxilem, mobilem, quoque impetu ad excretionem pronam requirit. Viscera item faciles, & expeditas, viscera ab omni inflammatione libera, non tensa, neque inflata &c., quæ omnia rarissime in morborum principiis observantur. Contra vero sanguinis missio, cum sit præstantissimum remedium (1) optime placitum.

(1) Gal. de rat. vit. in acut. IO. § II.

timen tollens, nullam requirens humorum co-
 stionem, nec ullam corporis, aut viarum pra-
 parationem, saepe locum habere potest, non so-
 lum in acutis inflammatoriis, verum etiam in
 aliis febribus, quae putrescens humor concilia-
 re solet, & quantumvis per sanguinis missionem
 humorem crudum educimus, conducit tamen
 tam tunc facere evacuationem, non ut solva-
 tur morbi materia, ut multi falso existimant,
 sed ut nimius febrilis impetus temperetur.
 Quod hoc principie indicare voluerit Hyp-
 ocrates, cum dixerit: (1) cum morbi incho-
 ant, si quid movendum videatur, move &c., con-
 firmat Galenus in commentario inquit: Cir-
 ca principia febrium morborum, in quibus spe-
 ntur aegri convalescentum, ostenduntur majora
 offerre remedia, de quibus Hippocrates dixit,
 si quid movendum videtur, move &c. Sunt
 autem haec maxime venesectio, nonnumquam

(1) *Aph. 29. Sect. 2.*

vero, *idest raro*, & purgatio. Dato igitur, quod materia multa a principio sit vacuanda, non sequitur, quod ob hoc fieri debeat purgante medicamento; nam commodius evacuabitur sanguinis missione, clysteribus, balneis, quin antipfamet inedia (saltem ex accidenti exhausti corpus, & ista multoties opta sunt humorosa multitudinem tollere; ubi aliquam ob causam non posset mitti sanguis, ut probat Galeus (1) nec est necesse, nisi, coniecta materia, ad purgationem devenire, quae ut jubet Hippocrates, quo maxime veniat materia, & per loca convenientia est evacuanda, (2) cujus doctrinae insistent Galeus (3) inquit: Humorem ex habentem, & locum humore infestatum in purgatione spectabimus; haec enim, de quibus vacuandum, & quomodo, & qua parte vacuetur:

---

(1) *Loc. citatis.*

(2) *Aph. 2. sect. 1.*

(3) *De rat. vict. in. acut.*

dum monstrabant. Hinc facile concipi potest non medentis, sed naturæ consilij esse evacuationis opus, quod successurum erit feliciter, si a natura ceptum, per vias excernendis illis humoribus institutas, absolvatur: quæque pulmonum modo, modo cutis, nunc alvi, nunc rerum &c.: emissaria erunt; unde debita remedia nunc bechica erunt, nunc diaphoretica, modo diæretica, modo purgantia &c., quæ adhibere Medicus debet; morbi enim, inquit Hippocrates (5) ea parte, qua proximi sunt, edicendi, & qua parte singulis exitus quam proximæ est, extrahendi; quod certe in morborum principis locum habere non potest, cum, ut idem Hippocrates advertit. (6) Incipientibus morbis impetu feratur morbus, & ægrum; & Medicum a curationibus quiescere cunctetur, ne quid mali inducatur. Aliunde semper irrita pur-

---

(1) De loc. in hom. art. 4. v. 12.

(2) De morb. III. art. 24.

purgatio erit: juxta ejusdem effatus (1), Me-
 dicamentum, donec corpus fluidum est (ceu
 quando viget febris) ,, in propinquo, non
 enim vacuatur, nisi parum, ut, pote corpus
 in turgente ,, Turget enim tunc corpus un-
 deaque oppletum a succorum refluorum, stasi-
 bus, & stagnationibus, qui a secretionum
 spastica dyathesi expressi, & alio derivati, tan-
 gentiam in corpore producant, quae omnem
 arcet purgationem; exinanita enim, vel affe-
 nis insuccata alvina secretoria, vel nulla ex-
 crementis, vel inutilla, vel mala, Exemplum
 prodeit Icterus, aut hepatitis; Sub his enim
 affectibus phlegmate, aut spasma ortatum he-
 par, obstructum; & secretione nesciam, bilem
 respuit. Hinc in sanguine facta superficies, ei-
 que confusa, catharsis non obsequitur; haec enim
 exinanita cholodochâ, quam non admittit bi-
 lem,

---

(1) De loc. in hom. art. 36.

philosophando, non fermocitando, sed meditando
 naturam, corpus intuendo, morbos observando,
 diligentique præmeditatione inquirendo, num
 febrile fermentum primis viis ita hæreat, ut
 citra turbationem purganti medicinz possit ob-
 scuperare, num contra universæ humorum mas-
 se, interius permixtam (quod in continuis,
 contagiosis, & præmalignis passim contingit)
 vehementibus etiam purgantibus obstat, quo-
 minus revelli, atque amoveri pariat; imò
 vero deterius agitetur, acnaturque.

Nam sepe (ut in sua epidemia probe ad-
 vertit Cagnatus) egri, qua die medicamen-
 tum hiberint, eadem in media purgatione oc-
 cidunt (1). Hec observavit etiam Hippocra-
 tes, & advertere voluit, cum dixit: (2) Si
 virus detineat medicamentum, ante præcidium

(1) De purg. v. 34.

(2) Ut refert *Lancis Epid. L. I. c. 7.*

nihil purgatur, post meridiem vero nimium
 purgatur, & perit. Id autem evenit, inquit
 Meritianus, quia calor intrinsicus auctus phar-
 macum corrumpit, & in humoris peccantis na-
 turam convertit, in bilem scilicet, quae inde
 adaucta, superveniente hora, in qua bilis natura
 instituta movetur; meridianum scilicet tempus
 purgatio fieri incipit, violenta tamen, tum ob
 copiam bilis peccantis, tum quia calorem ve-
 hementiorem a caliditate medicamenti, & a
 febrili calore contrahit; unde a natura regula-
 ri non potest, & sic purgatio usque ad zego-
 rantis interitum consequitur.

Similiter & Iacifus in febre continua epi-
 demica Romae grassante, testatur purgantia in
 iis etiam sub initium plurimum obtulisse, &
 rationem reddit videlicet (1). Nam praeter-
 quam, quod boni, vel saltem minus inquinati
 suo.

(1) *Epid. l. 1. c. 7.*

succi a visceribus, in sanguine magna cum
 virium, jactura a catharticis eliciuntur; semper
 stimulorum copia, in qua praesertim eorumdem
 aequitas viget mortiferas turbas in fluidis, &
 solidis acute febricitantium excitatura relinquitur.
 Quo magis admiramur summam Hippocratis
 sapientiam, qui filios artis admonuit,
 ne inter morborum auctorum initia alium in-
 consulta moveant, sed clinicorum prudentiae,
 ne dicam timiditati hujus rei deliberationem
 committat. Satis igitur fuit, aut nullum,
 aut placidissimum tantam lenitivum, scilicet ex
 dracmis aliquot pulpae tamarindorum, & florum
 scillae ante tertium diem exhibere. Interdum
 vero solis Clysteribus omnem purgationis indi-
 cationem securus espleminis.

Ex his Lancisi verbis apparet, quod etiam
 praesentibus purgandi indicationibus placidissi-
 mum quantumvis medicamen in castrensi illa
 febre propinare periculo non vacabat, quod pa-
 riter confirmat Traversarius de sua Epidemia
 in-

inquinans (1). Saepe enim utebar in delicatulis
 potissimum Matronis duabus mannae uncias cla-
 rificatae emulsione seminum melonis lege artis
 exceptis, & tam jucundum catharticum plus,
 quam viginti copiosissimas sedes insigni nobi-
 lissimarum patientum incommodo provocabat:
 Nec non etiam aliquos robustos viros hac ca-
 srensi febre correptos observavi, qui a recen-
 tis pulpaë caffiae uncia copiosissime, & crebris
 dejectionibus comitatis a terminibus intestina-
 libus, & tenesmo non sine notabili virium ja-
 ctura purgabantur. Copiosa siquidem evacuatio
 in febribus contagiosis, & malignis maxime
 est pertimescenda, ut probe advertit Ettmaller-
 us dicens (2). Nil exitialis, & hominem fe-
 bre maligna correptum certius ad interitum &
 citius trahi, quam quaecumque in specie ingens,

---

(1) In epist. apologetica ad Lanis. scri-
 pta.

(2) De febr. malign.

96
& superflua purgatio. In iis enim febribus materia morbosa subtilis est, & universæ humorum massæ permixta, adeoque per cutis spiracula potius, quam per alvum educi poterit.

Consideret præterea Medicus anni tempus. Notabilis enim differentia adest autumnales inter febres, & vernaes dictas ob varios mores, symptomata; exitus, durationem, earumque curationem. Ver etenim, & illi proxima æstatis pars inflammatoriis morbis producendis multum favet; unde purgans, vel vomitorium in earum principiis datum sæpe immedicabilem hypercatharsim producit. Econtra Autumnus febres producit, quæ quamvis continuæ appareant, ut plurimum ex intermittentium geminatis, & protractis paroxysmis constant; unde sæpe deservente impetu in intermittentiam classem se recipere solent, & e contra: cumque in his febribus, quæ post fervidissimas æstates aliquando epidemice grassari solent, bilis exaltata, & incensæ cumulus sæpe adsit, quæ in-

ven-

ventriculo, vel vicinis locis frabulando, perpetuam nauseam, vel vomitum producere solet, tunc vomitorium, vel purgans datum, expellendo acre illud biliosum, ut advertit Sydenhamus (1) non modo symptomata illa curat, sed periculosas etiam dyarrrhas in fine morbi, & fractis tunc aegri viribus certissime praecavet. Difficultas autem in eo consistit, ut bene distinguatur an causa inflammatoria adsit, vel ne: Anni tempus, epidemica constitutio cognita, morbi symptomata, & fidelis nocentium, & juvantium observatio lucem dare poterunt, quae tamen summam animi attentionem in Medico requirunt, cum ipse Sydenhamus adeo occulatus in his rebus magni Hippocratis exemplum sequutus se deceptum fuisse ingenue fateatur. (2) In Nobili enim femina

G

san-

---

(1) Sect. 2. c. 2. pag. 148.

(2) Ibidem.

sanguineæ temperici, & in ipso ætatis flore videbat una cum febre ardente importunum vomitum, præmissa venæ sectione, vomitorium dari jussit, verum sequenti die alvum ægræ profluere cum intellexisset, statim cognovit no-
 uisse vomitorium, quod ubi a biliosis humo-
 ribus nausea fit, dyarrhæam futuram præcavet,
 & præsentem tollit. Mutata incassum medendi
 methodus periit ægra circa decimamquartam
 morbi diem. Hoc infelici eventu percussus
 examinavit accurate omnia, quæ in decursu
 hujus morbi observaverat, & conclusit, inflam-
 matorium hunc morbum fuisse: Summus enim
 ardor etiam post venæ sectionem repetitam re-
 manserat, sanguis emissus pleuriticorum sanguini
 similis erat, tussis aliqua, & obscuri quidam
 in partibus vitalibus dolores adfuerant; tem-
 pestas anni illa erat, quæ finem veris, & ini-
 tium æstatis complectitur, & pleuritides epi-
 demice grassabantur; unde postea sanguinis mis-
 sionibus, diluentibus, & resolventibus hunc

mor-

morbum in quamplurimis felicissime curavit :

Simile quid mihi contigisse memini, sed ob medicamento lenitatem cum effectu plane diverso: Juvenis sanguineæ temperiei, mihi sanguine conjunctus 4. Martij 1764. in febrem incidit continuam cum obtuso capitis dolore, oris amaritudine, & levissimis circa viscera doloribus. Vomitorium præscribere animus erat, sed memor Hippocratis aphorismi Xvij libri 4., & illius Boerhaavij inst. aph. 1202. *vetatur vomitorium a febre concomitante, vel causa,* nec ullam observans remissionem die 2. morbis tartari cremorem (quo aliquoties in sanitate uti solebat) ad dracmas sex in totidem feri libris solutum, tota die bibendum præscripti: vix hauserat tertiam hujus solutionis partem, cum ad illum iterum invisendum redij, & bona fide testor obstupuisse, cum invenerim illum obscure delirantem, pulsuque celeri, & sæctum resurgente; aucti mali causam quærens, Inveni ægrum quinque liquidissimas, & copio-

sissimas sedes passum fuisse, quæ illum adeo debilitaverant, ut duabus ultimis vicibus in lecto deiecisse coactus fuerit. Statim cognovi nocuisse levissimum quamvis purgans, etenim non ultra dracmas duas tartari in sero solutas sumpserat, methodum mutavi, & coctioni solummodo animum applicui, febrem in justo moderamine continendo, & decimoquarto die a febre, summo favente Numine, critico sudore fuit liberatus.

Relatus successus me docuit non facile in continuis febribus purgantia exhibenda, & timide satis cum ægris meis in posterum agens Epidemicam illam febrem, cujus præmemorata erat principium, feliciter in alijs curavi.

Ex dictis evidenter patet purgantia etiam lenitiva in febrium continuarum principio non sine magno Ægrotantium discrimine exhiberi: In incremento vero, & statu earundem; quos producant effectus, non est hic dicendi locus, sed si opium dabitur, in posterum tibi demonstra-
 stra.

Serabo: nam & mihi veritatis studio, hæc ipsa
diligenter excutere jucundum est: Vale felici-
ter, Vir optime, & amorem absenti con-
serua.

 EPISTOLA QUARTA.

 Qui non obstantibus superius allegatis concludunt in morborum acutorum principiis in materia multa non turgente licitum esse saltem leniente pharmaco ad materiam minuendam purgare, excusationem aliquam habere videntur, cum hoc Rhafis consuluerit, ac etiam Averrhoes, materia scilicet, subtili existente, & absentibus signis inflammationis. Nam si ante concoctionem purgandum est, proculdubio a principio hoc fieri debet, cum morbus tunc sit minor, vires validæ, & natura nondum in coctionibus applicata. Propterea Hyppocrates (1) inquit circa initia, & fines omnia imbecilliora, cum vero consistunt fortiora, & Galenus in commentario statuit:,, Quod Hyppocrates recen-

---

(1) *Aph. 30. Sect. 2.*

„censet, est exequendum vel statim ab initio,
 „priusquam in partem aliquam firmati sint hu-
 „mores medicandum, vel postea cum cocti fue-
 „rint, : rationem reddit Ipse Galenus, quia, nem-
 pe si minuatur materia in morborum salubrium
 initio, natura redditur potentior supra residuum,
 nec impedirentur coctiones, & crises; sed qui
 passim in morborum augmento, vel etiam sta-
 tu purgare audent, omnino a ratione, & me-
 dicorum placitis deviare videntur. Nam ex-
 presse hoc vetuit Hippocrates inquiens (1).
 „Cum morbi inchoant, si quid movendum vi-
 „detur, move, cum vero consistunt, ac vigent
 „melius est quietem habere: replicat idem in
 aliis Aphorismis. (2) Et confirmat Galenus in
 commentariis, & cum ex expositores omnes,
 qui sub vigore etiam augmentum includi præ-

G 4

di.

(1) *Aph. 29. sect. 2.*(2) *Aph. 22. & aph. 24. s. 1. & lib. 1.
 de rat. vit. inat. 44.*

dicant : & quod hoc sit verum , patet ex rationibus , quibus Galenus , & omnes alii magnæ famæ Medici moventur , & primo nempe , quia purgationes coctioni humorum adversantur , unde Galenus (1) inquit. „ Purgationes coctioni humorum contrariæ sunt , quod concoctio quiete indigeat ; purgantia autem medicamenta corpus vehementer moventia frangunt . Tali siquidem virtute prædita sunt omnia , quæ purgant medicamenta . Hæc est ergo causa , cur purgationes coctionibus adversentur . Hæc ratio tam militat in augmento , quam in statu , quia utroque tempore natura est in coctionibus applicata . Ideo Hippocrates inquit : (2) „ Si ventrem moveris , urina non maturabitur .

Secunda ratio est , ne impediatur sudor , & crises evenire non permittantur juxta illud

Hyp-

---

(1) *L. 4. de rat. vict. in acut. comm. 39.*

(2) *Hyp. & Gal. test. 44.*

Hippocratis (1). „ Cutis densitas, alvi laxitas ;
 „ & contra ; hæc ratio quamvis militet magis in
 vigore, cum eo tempore instent crises, nihilo-
 minus, & in augmento ex evacuatione impe-
 diuntur sudores, & producit vigor, & pro-
 hibetur iudicium, quod natura distrahatur ab
 opere. (2) *Febrisque citra tum sudorem, tum
 iudicationem in longum protrahetur tempus.* Ob-
 servaverat enim Hippocrates continuas febres
 sudore terminari, cum dixerit (3). Hic siquid-
 em septima die exsudarit, & febris ipsam di-
 miserit bona est. Ex quibus colligitur; ait Pom-
 pejus Sæcus (4). „ Curationem febris nunquam
 „ remittentis fieri per sudorem, & a frequent
 „ experientia Hippocratem hoc percipisse ere-
 „ dendum est; & nos etiam observantur febres
 „ .....
 „ ..... (5) ..

---

(1) Ep. 6.

(2) De vac. with cit. n.

(3) In eodem lib. cap. 2.

(4) In app. de febr. a. 2o

continentes sapissime per sudores desinere. Derelicto ergo purgante medicamento, Clystere solo utendum ad alvum aperiendam, monet Hyppocrates, & omni tertio die potest reiterari. Similiter Sydenhamus se observasse fatetur (1) quod in febre acuta continua, quae bene tractata circa decimum quartum diem blando sudore solebat finire; si cathartica, vel elysivata intemptivo usu adhibita forent, fallax quidem levamen perciperent Egri, imo, & quandoque integra apyrexia frui viderentur, interim tamen non evacuata rite per criticum illum sudorem materia febrili, post unum, alterumve diem nova febris accendebatur, quae eodem quatuordecim dierum spatio percurrebat, & eandem curam sequeretur, ac prius. Demonstratum enim est a celeberrimo de Gorter (2) portionem esse in liquore exhalante,

QUE

(1) *Sect. 1. s. 4. pag. 73.*

(2) *De pers. Cap. 12.*

que per cutem solum evacuari potest, cujus evacuatio summopere levat, & reficit vires, cujus retentio multos infert morbos utpote per alia excretoria, qui educi nequit.

Predictis rationibus multas alias addunt spiritalandi auctores, quod nempe eadem purgatio augeant febriam, nec materia obedit pharmaco, unde sequetur agitatio, & commotio in humoribus, & sic augebitur patredo. Astus enim purgatorius, ait Valdschimide (1) est actus febrilis ipsa febris quandoque deterior, que rationes magis militat in augmento, in quo magis creta est materia, quam in statu.

Præterea facile concipitur, dum per purgantia ad alvum illicuntur humores omnes alios criticos naturæ motus perturbari, nam, ut advertit Galenus, (2) si ad superiora humores inclinaverint, purgantia remedia efficiencia impedi-

(1) *Disp. 6. §. 28.*

(2) *Lib. quæ, & quando purgari &c.*

direntur: Potest insuper natura (1) ad utrumque
 vergere; potio, quæ subducere alvum debuerat,
 nihil efficere. Probe ergo calleat Medicus cri-
 sis futurae, vel imminentis signa, ne salutares
 naturæ motus impediatur omnino, vel perturbet;
 nam istuc est sapere non quod ante pedes mo-
 do est videre, sed etiam illa, quæ futura sunt
 prospicere. (2) Quis, quæso, occultis morbo-
 rum causis per signa haud quaquam cognitis,
 naturæque morbo adversantis, statu, ac humo-
 rum motibus ignoratis, agrotis opportuna præ-
 sidia adhibere poterit?

Hinc fit, ut Medici hujus artis ignari, eju-
 dem naturæ statum humorumque motus in egro-
 sis minus accurate observantes, sapientiam ipsam in-
 tempestivam, & inopportuna medicamentorum usum,
 aut impediendo, aut intercepto utiles natura-
 rum progressus exitium inferunt. Summo igitur
 jure

---

(1) L. cod.

(2) Tenent. in auditorio p. 23. sa. 3. 1

jure (1) Galenus damnavit illos Medicos, qui non credebant, se ex arte procedere, nisi clystima injicerent, venam secarent, cucurbitulas applicarent &c. Dixitque tales toties peccare, quoties ægrum accederent, atque tot erroribus commissis impossibile omnino esse, ut naturæ motus statis periodis contingerent. Admodum tamen verosimile videbitur, illos Medicos, qui semper actuosi turbabant omnia, imperitia peccasse, non vero data opera omnia hæc perpetrasse, ut ordinatos illos naturæ motus in morbis everterent. Verum sequentibus sæculis &c. tales inventi fuerunt, qui de industria se hoc facere gloriabantur. Sic Helmontius (2)., Bonnus Medicus, ait, negligere crises debet, quia anticipare. Nam natura crisen non facit, nisi dum sola totum onus bajulat statis diebus. Verus ergo Medicus ante crisen morbum supera-

re

---

(1) *Wansley in Boerb. aph. 787.*

(2) *De feb. c. 31. pag. 772. n. 15.*

re debet, adeoque nec crīsim expectat, nec optat: Jactabat enim, se posse nascentes morbos in ipsis suis incunabulis quasi suffocare, antequam adolescerent, & Medici nomine indignos esse, qui hoc efficere non possent. Verum tot, & tanta promittere facillimum est, exequi autem difficillimum, & superest semper talia jactantibus subterfugium, dum arcana sua crepant, quæ scilicet ob hominum malitiam, & ingritudinem evulgare nefas est, & quibus solis tamen hæc in arte miracula perfici possunt; donec tamen similes jactatores ostendant rerum experimentis, se hæc efficere posse, quæ plenis buccis effutiunt, merito contemnentur ab omnibus (2).

Non ergo in praxi audiendi sunt, qui critice eos naturæ motus critice nimis censurant, quia quod sagaciter impropere apalæstritæ nituntur, periti omnes in praxeos palæstra sæpius com-

pro-

---

(2) *Wanfw. comm. in apb. Boerb. 387.*

probatam intuentur. Ecquis erit ille Medicus,
 qui sibi met Galeni vices non optaret, dum
 magnus hicce vir ex imminentis criticæ variæ
 hæmorrhagiæ præscientiâ iussam in Romano Ju-
 vene ab aliis Medicis venæ sectionem averter-
 ret, & felici prædictionis suæ successu imme-
 diatam ægro sanitatis recuperationem, sumam-
 que sibi gloriosissimam compararet? Pariter &
 Eudemus olim Romanus, & Senator, & Phy-
 losophus prædictionem a Galeno sibi arte Hyp-
 pocratica proditam maxime est admiratus, ita-
 ut postea sicuti Galenus prædixerat sanatus,
 amicis alta voce clamando dixerit: Pythiam
 Apollinem vaticinari ægrô tantibus voluisse per
 os Galeni. Crisum ex pulsu prædictiones quam
 magnum Solano attulerint honorem, & ægro-
 tantibus emolumentum, omnibus notum est.
 Ex quibus sane constat, hanc medicinæ partem
 græcis prognosin dictam cæteris nobilitate,
 & præstantiâ esse anteposendam, medicis-
 que splendorem multum, & ornamentum asserre,
) &

& ad medicinam faciendam esse scitu necessarium. Propterea futurarum crifium signa in suis operibus passim collegit Hyppocrates; excretionum autem, inquit (1) sua signa prodromata sunt. Ex faciei rubore, capitis dolore vehementi, venarum pulsu, hæmorrhagia plerumque expectanda. Ex stomachi fastidiis, oris ventriculi morfu, crebra sputatione, vomitionem adfuturam judicabis. Si ructus adsint, flatus, ventris sonitus cum inflatione, iis alvus exturbatur. Rursus (2) morbi, qui statim turbulenti sunt, insomnes, sanguinem de naribus stillantes sexto die levantur, noctu laborant, postridie sudant, in somnum feruntur, delirantque, abunde sanguinem profundunt: Pariter (3) in ardentibus autem febribus, cæterisque febribus, quibus colli dolor, temporum gra-

(1) *Coac.* 142.

(2) *Porrbet.* l. 1. *Test.* 132.

(3) *Ep.* l. 1. *com.* 2. *pag.* 348.

gravitas, caligo oculorum, vel hypochondrij
 etiam contentio, neque cum dolore corripit,
 his e naribus sanguis erumpit. Qui vero (1)
 totius capitis gravitates, & oris ventriculi mor-
 fus, ac stomachum anxium habent, isti bilio-
 sa, & pituitosa evomunt. Similiter narium
 hæmorrhagiam ex pulsu dicoto, dyarrhæam ex
 intermittente, sudorem ex inciduo pulsu præ-
 dixit Solanus. Quapropter Ballonius exactus
 naturæ observator (2) quascumque appropinquan-
 te, vel præsentis die critico evacuationes stri-
 ctissime prohibet: post leve enim purgans sexto
 acutæ febris die exhibitum violentas, pericu-
 losasque hypercatharses sæpe se vidisse testa-
 tar. (3) Imo si imbecilla natura fuerit, eo-
 dem die, quo vel medicamentum datum, vel
 vena secta moriuntur, quod calamitatis, & in-
 famæ est plenissimum.

H

Ju.

-
- (1) *Progn.* 2. pag. 45. sub finem.
 (2) *I. Lib. epid.*
 (3) *Cons.* 84. I. p.

Juvat hic referre casum a Jacobo (1) Ni-
hell memoriz traditum, ait enim,, Eger qui-
dam febre acuta laborans, eodem, quo leve
,,purgans sumpterat, die, hypercatharsi moritur:
,,Ille, qui præscripserat, producit formulam, &
,,pro sua justificatione medicamento lenitatem
,,adlegat, quod adeo blandum videbatur medi-
,,cis, quos ea occasione convenerat, ut ipsum ab
,,omni mortis imputatione prorsus liberum de-
,,clararent. Doctor Radcliffe (vir religiosa qua-
dam, & stupende felici criticorum naturæ ope-
rum observatione clarissimus) cujus ea de re
judicium quærebatur, post naturæ, sympto-
matumque febrilium examen, cathartici revera
lenitatem agnoscit, sed proprio emphatico-
stylo pronunciat fuisse intempestivum, impedi-
tam inde crisin, adeoque occisum ægrum.
Hanc Medici, (qui admirabili in cognoscen-
dis morbis sagacitate, & incomparabili praxis
suz

---

(1) *Obs. de puls. c. 4.*

suæ successu novum dignitatis, auctoritatisque gradum medicinæ addidit) sententiam apud violentissimos etiam crifium hostes alicujus momenti estimandam fore merito sperari potest .

Non ineptè ergo monet Clarissimus Kursnerus (1) quod ipsa purgantia etiam justa dosi in continuis febribus, præscripta pristini moris interdum non obliviscuntur, sed ursi domestici instar, si nimis ipsi fidimus, ex improvise hominem devorant , ita ut numquam ullus Medicus vadem, quod exhibitum purgans prætensum scopum feriat , sedare possit, & observationem refert Celeberrimi Valdschimidt, nempe Medicum quemdam aliquot scrupulos cremoris tartari febricitanti cuidam exhibuisse , hunc autem pulverem ægrum ita infamem fecisse, ut intra triduum supremam vitæ spiritum effundere coactus fuerit .

Patet itaque in febrium continuarum aug.

H 2   men-

---

(1) *De purg. proscript.* §. 33.

mento, & vigore, noxiam semper esse purgationem, & hoc quidem confirmante experientia, qua multorum cippis inscribenda erunt verba Hyppocratis quinto epidemicorum passim obvia: *Mortuus est, quia purgatus fuit.*

Omnia, quae haecenus dicta sunt, confirmat fidissimus naturae Interpres Georgius Baglivi, simulque quid facere debeat Medicus docet (1). „Non ideo, inquiens, in principiis acutorum a „purgantibus, & diaphoreticis abstineo, inter- „mittentibus quoque a purgantibus in principio „me tempero. Non ideo in progressu curationis „februm post posita tanta remediorum pompa, „totus sum in observando, an excitata febrilis „fermentatio nimium torpeat, & in coagulatio- „nes disponatur, vel nimium exardescat, & in „dissolutiones viam sternat, quibus de causis co- „ctio, & despumatio materiae peccantis impe- „diuntur; etsi nimium torpeat, eam excito per
spi.

---

(1) *Lib. 2. prax. med. Cap. X. §. 6.*

„spirituosa, & volatilia, si contra nimium ex-
 „tuet, per fixantia, & humectantia coerceo; &
 „tamdiu hæc omnia facio, donec jam certior
 „factus sim, sanguinem febrientem tanto motu
 „præditum esse, quantus requiritur ad despuma-
 „tiones, præcipitationesque materiæ morbosæ suo
 „tempore peragendas per vias naturæ accomo-
 „datas, sudorem, nempe, urinam, secessum.
 „Non ideo, inquam, hæc, & similia in aliis
 „quoque morbis facio, quia ratio, & ex hypo-
 „thesi deductæ speculationes mihi hoc dictave-
 „rint, sed quoniam frequens tum mea, tum ce-
 „leberrimorum observatorum experientia mede-
 „vicit, acutos morbos ab adhibitis in principio
 „purgantibus in pejus ruere, febres intermitten-
 „tes statim fieri continuas, & si purgantia re-
 „petantur, diuturnas, & læthales. Siquidem na-
 „tura duci nunquam vidimus crises in princi-
 „pio acutorum salutare fuisse. *Quæ enim judi-*
 „*cant, ne statim appareant,* inquit Hippocrates
 „in Coacis. Postremo febrium curationem cer-

H 3 „ tius

„tius non absolvi, quam continendo sanguinem
 „intra eos limites, ut neque hinc plus æquò
 „gliscat, neque illinc nimium torpeat; quibus
 „de causis coctio, & despumatio morbosæ ma-
 „teriz impediuntur. Hisce, inquam, experien-
 „tiz momentis instructus ad tales indicationes
 „in præfatis morbis hauriendas me compuli. „

Ex allata Baglivj doctrina deducitur non modo in continuis acutis, verum etiam in intermittentibus febribus non esse purgandum, nisi præsentibus coctionis signis. Egregia, inquit Werlhof (1) & magni in praxi usus, si recte applicetur doctrina, quæ studiosæ juventuti instillata non potest, non in utilitatem multorum ægrorum concedere meliorem, quam laudationes, vel criminationes morborum, medelarumve indistinctæ. Sane purgatio omnis præsertim in febribus sine signis repletionis a materia, quæ expurgari possit, vel cocta, vel
 tur.

---

(1) *Obs. de febr. §. 7. lit. Z.*

turgente, & ad primas excretionis vias prona, seu exitum frustra moliente, semper artis regulis adverfa fuit, & observavit idem auctor (1), quod plerumque sine expectata, aut praestita coactione, & non bene judicatis organo, & vergentis naturae judicationibus, haud adeo generatim, uti vulgus arbitratur, febrium intermittentium principio obviis, medicamentum aliquod purgans adsumptum fuit, quod solum sine ullo fere indicio praevio, aliquos primo, vel secundo paroxysmo sequente, sopori dandos reliquit. Utilissima sane observatio, quae multorum medicorum errores maxime perstringit, qui ad cujuscumque soporis, vel comatis febrilis apparitionem omnis generis evacuancia statim praescribunt, quae tantum abest, ut soporem arceant, ut potius illum, cum non adsit, accersant. Vires enim vitales tunc adeo debilitantur, ut nequeant postea materiam mor-

---

(1) *Idem loc. cit.*

bi subigere, movere, fecerunt; nec excernere, unde postea plurima, & sæpe immedicabilia mala nascuntur: unde recte Sydenhamus (1) in febre epidemica comatosa post unicam venæ sectionem clysmata injici curavit, simulque vitium, & medicamenta refrigerantia dedit, ut nimium impetum febrilem temperaret, & materiam morbosam, quæ in hac febre tam prompte caput petebat, inde diverteret, sicque morbum quasi naturaliter, & sponte sua cessisse dicit, quantumlibet etiam sæviret, si diversa ab hac methodo quis illum aggrederetur, cum sæpe, ut ait magnus Boerhavius: „coma diu „pertinax irritis tentatis omnibus, sponte tandem cessat, pepasmo febris absoluto„ (2).

Recte idcirco querit Hyppocrates. (3) An sopor ubivis malum? & alibi (4). Animad-

Re-

(1) *Sett.* 5. c. 2. pag. 278.

(2) *Apb.* 705.

(3) *Coac. prænot.* 178.

(4) *Peribet.* l. 1. §. 63.

vertendum est diligenter, num profundus, & altus somnus ubivis damnari debeat? Sed quaestionem solvent observationes. Sic idem Hypocrates somnum inter cryses cæphalgiz febrilis recenset, & alibi (1) delirium per somnum sedari dixit: Cum enim ex metastasi ad cerebrum minime ortum ducit somnus, nec præterea laborem facit, tunc facilem, & pacatum semper sanguinis circulum circa vitalia, calorem ubique æqualem, respirationem liberam, anxietatisque privationem denotat. Cum ergo per somnum sic componitur tumultus, facilius, & felicius succedent coctiones, & criticæ evacuationes. Tales fuerunt omnes, quos observare mihi contigit in constitutione epidemica continuarum anni 1764. & sequentium: hi enim sexto, vel septimo febris acutz die in somnum profundum incidebant, facile tamen respirabant, & continebantur in hoc sta-

tu

---

(1) *Ibid.*

usque ad decimumtertium, in quo plerumque augebatur respiratio, & anxietas apparebat, sed brevi post succedebant copiosi sudores, quos excipiebant dejectiones facum mollium subflavi coloris, & decimoquarto die sui compotes, & a febre omnino immunes deprehendebantur. Sanguinis missio multoties in principio, raro repetita, diluentia leniter subacida, clysmata mollia usque ad decimam morbi diem omnem adimplebant paginam.

Coma ergo in continuis febribus coctione, intermittentibus vero praesertim malignis, cum metastasis imminet cerebro, cortice tuto abigetur. (1)

Improvidam etiam remedium omnium evacuantium exhibitionem in febribus intermittensibus damnosam esse suis observatis confirmavit Sydenhamus. (2) Ipsas enim vernales tertianas

ex

---

(1) Vid. Werloff. de febr.

(2) Sydenh. feb. 1. cap. 7. pag. 100.

ex sua indole adeo salutare, & faciles curaturas traxisse vidit usque ad illud tempus, quo autumnales febres invadere solent, & longioribus, & duplicatis paroxysmis, ægros penitus debilitasse ex hac causa observavit; imo & in maniam incidisse ægros, que pari passu recessit, quo ægrorum vires restituebantur (1) in provestioris ætatis hominibus læthalem tonsillarum inflammationem, (2) hydropem, (3) & quandoque diabetem ortam fuisse monet. In primis hoc semper observavit, febrim post nimium evacuantium usum attiores radices egisse.

Quamvis autem in febribus intermittentibus, si magna in primis vijs adsit colluvies (suis signis probe cognoscenda) purgans, vomitoriumque sæpe proficit; attamen pessimum semper habuit successum frequens horum remediorum usus,

---

(1) *Ibid.* pag. 122.

(2) *Ibid.* pag. 220.

(3) *Ep. resp.* 1. pag. 387.

usus, post unum enim, alterumve purgans, vel vomitorium sublata omnino erit colluvies illa, vel saltem plurimum imminuta, & pergit tamen febris, licet nullæ adsint in primis vijs fordes, unde a purgante abstinere tunc Medicus debet, aliter nocet (1) cum debilitat, liquidissima elicit digestiones, hic in primis necessarias, turbat, sicque diurnitatem morbi, vel & mortem producit.

Concedenda ergo solum purgatio erit in acutis febribus tam continuis, quam intermittentibus, vel in principio, si materia turgeat, vel in fine, quando perfecta appareat coctio, statusque vehementia mitescante, nulla succedit evacuatio juxta illud Avicennæ. (2) Et si ipsa non movet, move tu, & si ipsa movet, aut movit tunc dimitte eam, & operationem ejus,

(1) Boerb. aph. 761.

(2) L. 4. fen. 1. tract. 2. c. 7.

ejus, quos enim, inquit Fernelius, (1) sponte natura perfanat, frustra medicina fatigat; si autem natura deficit, aut longius protrahitur morbus, aut vehementius extendit, opitulandum arte, juxta Hyppocratis præceptum. (2) Quæ judicantur, & judicata sunt perfecte neque movere oportet, neque innovare, sed finire; & Galeni dicentis. (3) Verum quoties natura evacuationem absolvit, nulla insuper est opus medicina, cum autem ipsa mediocriter, & se-
gnius peragit, quod deest, Medicus supplere convenit; tunc (4) enim, & naturam evacuationi adjutricem habebimus; & revera cadente febre, sedatoque morbi tumultu vasa detumescunt, ad suas oscillationes solida, suas ad directiones fluida redeunt, resumunt ordines;

ex-

---

(1) *L. 3. meth. med. c. 17.*

(2) *Aph. 20. sect. 1.*

(3) *Lib. quos purg. op.*

(4) *Ibid.*

secretoria subeunt, velutque solutis vasorum
 catarractis, succorum irrumptit illuvies partes
 mensura: tunc opportuna venit purgatio; quæ,
 vasa stimulando, succorum determinaciones ad-
 juvat, corrivantesque humores allectat, evocat,
 exterminat; sicque providetur, nè post morbos
 relicta, recidivas pariant. Signa mobilis tunc
 materiæ tradidit Hyppocrates. (1), Si venter,
 „inquiens obmurmuraverit, fuerintque excremen-
 „ta biliosa, mediocriter super purgato, &c. Si
 neque (2) anxij, aut capite gravati fuerint,
 & cum calores mitissimi fuerint, aut cum post
 exacerbationes cessarit; generalem tamen pur-
 gandi legem alibi tradidit Hyppocrates cum
 ait. (3), Si febris non tenuerit, os vero ama-
 „rum quis habuerit, & corpus gravetur, & ci-
 „bum aversetur, pharmacum dandum est. Nec
 mi.

(1) *L. 4. de morb. text. 64.*

(2) *Lib. V. popul. test. 25. p. m. 787.*

(3) *L. de aff. test. 14. p. m. 169.*

mirum: dicta enim significant biliosos, & pituitosos humores non tam qualitate, quam quidem quantitate peccare: biliosos esse ex oris amaritudine patet: pituitosos, quos existere facile concluditur, quia corpus gravatur, & cibum averfatur; qualitate vero ita non peccare, ultro patet, quia non febricitat: & rursus. (1), „Non febricitantibus si fiat tormen, & „genuum gravitas, & lumborum dolor, deorsum „purgante opus esse indicat, & alibi. (2) Non „febricitanti cibi fastidium, oris ventriculi mor- „sus, & tenebricosa vertigo, & os amarescens „sursum purgante opus esse indicat. In prædictis aphorismis summo judicio Hippocrates tot collegit phenomena, quæ collectam cacochyliam circa ventriculum, & intestina clare commonstrant, quibus instructus Medicus purgans, vomitoriumve propinare sciat. Nam si loco ca-

CO-

---

(1) *Lib. 4. aph. 20.*

(2) *L. 4. aph. 17.*

cochylia hæreret in lateribus ventriculi inflammatio, aut erysipelas, aut ulcus, vel si circa ventriculum, aut intestina orirentur affectiones symptomaticæ à febre per totum corpus, quæ aliqua ex his signis producere valent, vomitorium, vel purgans datum, crabrones irritaret. (1) Ergo recte Celeberrimus Glass. materiam turgentem sic definivit: „aliquod mole-
 „stum, circa prima vias hærens, quod aut per
 „os, aut per alvum, plerumque excuti potest,
 „atque haud rarum ventriculum, aut intestinum
 „ad idipsum expellendum irritat (2).

Non ignoras Clarissime Vir, certam quamdam curandi methodum non improprie herculeam appellatam in hac urbe prædominari, illam videlicet, qua naturam subjugare conantur Medici, & cogere acutas febres, ut ea via succedant, quam ipsi suprema ratiocinationis

po-

---

(1) *De Gort. com. sup. iisd. apb.*

(2) *Comm. de febr. 7. cap. 102.*

potestate antiquis de naturali morborum horum decursu, ac progressu observationibus non erratis in singulis symptomatibus convenire, existimant: unde ad cujuscumque insolitæ anxietatis, comatis, delirii, exacerbationis febrilis apparitionem omnis generis evacuantia statim præscribunt, quam symptomatum exacerbationem sæpe nihil aliud esse, ut Hyppocrates docet (1) quam vehementem naturæ conatum pro critica despumatione eliminanda institutum. Ideo caute observandus non interturbandus est, cum post coctionem tutam semper crisin promittat, & absolvat.

Vidi sæpe, & dolui in febribus continuis colliquativis, nec non & inflammatoriis, quæ epidemice hic grassabantur, decies repetitam catharsin, quæ multos, qui adhuc cætui mortaliam interesse percipiebant, vel solutione alvi tabifica, aut singultientes convulsos, læthar-

I

gi-

---

(1) *Apb. 13. sect. 1.*

gicos cum praetumido abdomine ad Elifios campos promovit :

Pariter, & virum hypocondriacum septuagenarium duplici lymphatica tertiana detentum observavi, qui trium septimanarum spatio Medicorum suafu duodecim purgantia sumperat ; unde febris continua facta, trigesimo ad superiores placidissime migravit . Certe sic invaluit apud multos purgandi pruritus, ut mirari desinet, si viveret Franciscus Branealeo (1), qui alte exclamabat „ Memini in ægrotum incidisse, qui viginti dierum spatio quinque Medicorum im pulsu cathartica voraverat. Quod ferum, quod adamantinum corpus tante non succumbere violentiæ potuisset? Certe vereor, & doleo quam maxime, ne plures necaverint pharmaca, quam gula, & gladius, & citra controversiam existimo inter alias hujus temporis calamitates, hanc esse vel in primis con-

„ nu-

---

(1) *In Dialogo de Balneis.*

„numerandam : O abusum maximum , o com-
 „munem perniciem execrabilem pestem , longe
 „ipsis febribus pejorem .

„Arrigite nunc aures , dicam cum celeberrimo
 „Valdschimidt (2) , vos e Medicorum plebe ,
 „qui nil nisi purgantia apud ægros vestros cre-
 „patis , videbitis purgantia , quæ talia ne indi-
 „cari quidem in febribus , utpote quæ sanguinis
 „mixtionem magis turbant : obstructions au-
 „gent , febres duplicant , inflammationes accer-
 „sunt , & numquam citra periculum dispendii
 „sanitatis exhiberi possunt . Hæc sunt , quæ pe-
 „regrinum ætherem inferunt , rorem nutricium
 „depascunt , sanguinem turbant , omnes istos tra-
 „gicos ludunt casus , quos venena ludere so-
 „lent , (3) .

Nec valet hic dicere , Hyppocratem , Gale-
 num , omnesque antiquos Medicos ideo vetasse

I 2   m4.

---

(1) *Disp. 6. §. XXVIII.*

(2) *Disp. 6. §. 28.*

materiz crudæ purgationem , quia ipsis nota non
 erant purgantia minorativa dicta , quæ nostris
 temporibus abunde reperiuntur , quæque lente ma-
 teriam morbosam educere possunt . Nam quod
 hoc sit falsum patet , tum ex antiquorum fu-
 pra adductis rationibus , tum ex recentiorum
 allatis observationibus , quibus certe cognita
 erant leniora purgantia , quibus utebantur , &
 quorum damnant effectus . Nec tædeat Leonar-
 di de Capoa testimonium pro coronide in me-
 dium afferre ; quæ objectam difficultatem pe-
 nitus diluet . Hic enim inquit . (1) *E quindi
 per tacer altri luogbi se scorge , quanta vadano
 errati cosà coloro , che follemente immaginano ,
 non aver vietate altrimenti quelle purgative me-
 dicine , che minoranti essi chiamano nè Ippocra-
 te , nè Galieno nella crudetza degli umori , co-
 me quegli altri ancora , che osano affermare , che
 Ippocrate , e Galieno non per altro vietassero le*
 pur-

---

(1) Raggionam. 2. pag. m. 99.

purgagioni, che per non essere note loro, senza che quelle purgative Medicine, che violenti sono nell'operare; il che però esser molto, e molto dal vero lontano chiaramente ogn' uom vede; imperochè per tacer del latte rappreso, di cui così sovente Ippocrate si valse, certissima cosa è, che l'antichi ebbero contezza della mercorella, dell'epittimo, della fumaria, dello gnido, del polipodio, dell'agarico, e d'altro benigne medicine. Galien parimente vieta, che si dea nelle infiammaggioni interne, la Jera di Temisone leggerissima medicina, se non che quando la materia sarà al cuocimento pervenuta . . . In quanto all'epittimo, ed al polipodio Galieno nel libro tredicesimo del metodo, dice chiaramente esser elleno benigne medicine, e che moderatamente purgano, e si potrebbero, e forse non fuori di ragione conghietturare, che gli antichi Greci Medici avessero dalle diligenti osservazioni de' Sacerdoti dell'Egitto un tal parere appreso, e perciò esser avvenuto, che Ippocrate, e quei, che dopo lui ven-

I 3 . . . nero,

nero, così stabilmente poscia l' avessero sempre
mai conservato, che dall' Egitto le si fatte offer-
vazioni quel gran Padre della filosofia, e medi-
cina Italiana Pittagora in prima avesse alla
Grecia recate; quel Pittagora, io dico, di cui
altri alla non vide da Democrito in fuori, che
il pareggiasse, nonchè con lui potesse entrare in
gaggio, e' l' superasse giammai. Ma che Pitta-
gora facesse di tal sentimento, egli si par mani-
festo per quel, che ne sia scritto in quel celebre
Dialogo, che della natura dell' universo compose
Platone, là ove Timao nobilissimo Pittagorico in-
troduce delle purgaggioni in simil guisa a fa-
vellare . . . & alibi (1). Ora què, chi non
iscorge assai chiaro, che minorar secondo Ippocra-
te, e Galieno non mai si puote la cruda mate-
ria, come bestialmente si persuadono i nostri Mo-
dici, i quali tentan cid fare colle minoranti, ch'
essi dicono medicine, Ma benchè egli in cid
gran-

---

(1) Pag. 95.

grandissima arte adoperar sogliono per coprire al Mondo la manifesta lor ribellione a' Mnestri, pur non fanno sì fare, che da ciascun non si conosca; così sciocche son le chiose, e li commenti, ed' quali si studiano a tutta lor possa di stravolgere li apportati aserismi. E certamente non posso maravigliarmi forte della lor trasotansa. . . O ciechi affatto, e disennati! E pure scioccamente maliziosi, e maligni a tutti si fan vedere. Ma certamente non fu tale il suo sentimento, siccome vorresti disformati squasimodei vogliono darne a divedere. (1) E ben avvisarono anche molti valentissimi Galienisti così del passato, come del presente secolo massimamente Giulio Cesare Claudino avveugache del purgare amicissimo, pur non potendolo ricoprire apertissimamente confessollo dicendo: „ Equidem „ sic existimo valde esse probabile, mentem esse „ se Galeni, & Hyppocratis cruda materia num-

I 4

quam

---

(1) Pag. 97. rag. 2.

„quam esse exhibendum pharmacum, excepto
 „uno turgentiae casu. Medicus ergo si recte
 „agere velit, antequam purgans medicamen-
 „hibeat, memor sit illius Galenici Effati: Ubi
 „dandum sit medicamentum aliquod dejecto-
 „rium prima exhibitio in tua potestate sita
 „est, cætera autem fortunæ administratione con-
 „tingunt.

Quæ hætenus in his epistolis adnotata sunt,
 Vir Eruditissime votis tuis non inepte suffice-
 re existimo, qui præstantiorum solummodo
 omnis ævi Medicorum circa purgantium in acu-
 tis febribus usum, opiniones, a me scire per-
 cupiebas: quid enim Ego de hac materia sen-
 serim, tum ex frequentibus, in præclarissima
 domo tua habitis colloquiis, tum ex diversis
 a me factis, & quibus interfuisti, curationi-
 bus, sat abunde tibi constabat. Nec tua, hu-
 jusque Urbis, & Regni civium memoria adhuc
 excidit sævissimæ illius continuæ febris ab in-
 eunte Aprile anni 1764. hic epidemice graf-

san,

sanis ab expertissimo quondam Doctore Gaspare Cannata Avunculo, & Praeceptore meo in perpetuum colendo, antiphlogistica methodo, & hyppocraticis coctionis, & crisis legibus rite observatis summo civium bono feliciter facta curatio.

Eodem tempore Motuæ degenti mihi occasio obtulit, biscentum, & ultra hac epidemica febre ibi maxime sevientem, curare, & sanctè affirmare possum, omnes, ne uno quidem excepto solo diluentium antiphlogisticorum, subacidorum, & moderato fatis clysmatum usu sanatos fuisse, præmissa in nonnullis venæ sectione, raroque repetita, nisi in subjectis nimis plethoricis, vel qui antea vino multum indulserant. Quinimmo materies contigit, judicatorias evacuationes ex pulsa juxta Solani observationes prædicere, horum hystorias hic confexere absolum efflet. (Si ideo placebit epidemiam illam describere animus est) unam, & alteram breviter recensere, quarum prima

ex patientis ipsius tibi cogniti relatione inno-
 tuit, secundæ præsens, fausti. Adolescens me-
 dicinæ alumnus, nunc optimus Medicus, mo-
 rali degens 5. Maij 1764. in febrem incidit
 contiauum cum calore intenso, obscuris circa
 præcordia doloribus, propensione ad vomitum,
 magnoque capitis dolore stipatam: accersitus
 ego sanguinem mitti iubeo, & diluentia leni-
 ter subacida præscribo, quasque absque ullo
 alio medicamine usque ad sextam morbi diem
 cum leuamine continuantur. Dolore capitis
 tunc crescente alter Medicus in consilium vo-
 catus purgans medicamentum propinare contem-
 dit, raptum metuens ad superiora, (facies
 enim erat vultuosa) assentiri renui purgatio-
 ni, quæ, ut obseruaueram in continuis febrî-
 bus, & præsertim in illa constitutione noxia
 semper fuerat, & potius de mittendo iterum
 sanguine cogitabam, cum tacto attente pulsa
 digitum, bis ferice in utroque carpo omni
 qualibet quarta pulsatione cognoui, prædixi id-
 cit-

circo hæmorrhagiam narium intra 24. horas
 secuturam, omnique molimine illius Medici
 ceterum non vulgaris opinionem evertere su-
 dui, cessit tandem rationibus a me adductis,
 eandemque methodum religiose continuare de-
 crevi; postera die septima nempe morbi ad
 agrum rediens, sanum inveni, & uncias de-
 cem circiter sanguinis e naribus stillasse audi-
 vi, lætusque observavi.

Alteram in domo tua contigisse recordaris
 Septembris 14. ejusdem anni Panormum ac-
 cersitus tuo, & multorum hujus urbis magna-
 tum jussu, ut dicto Avunculo meo plurimis
 curationibus laceffito opem ferrem in illa epi-
 demia, cui brevem descriptionem ægrotorum
 a me feliciter Motucz curatorum miseram;
 quamque tu cum aliis multis libenter legeras,
 ac propterea tua, illustrisque Familiz tue pro-
 tectione gaudens Nepotem tuum Illustrum Ab-
 batem D. Michaelen eadem epidemica febre

Itaque a me antiphlogistica curatione ad decimam usque diem, qua declinante pulsum inciduum tribus pulsationibus inæqualiter, & manifeste affurgentibus observari, ac propterea sudorem criticum die sequente morbi undecima futurum pronunciaui, quo adveniente, ut prædixeram, magnum nobili ægro levamen allatum est, decimotertio iterum, minori licet quantitate apparente melius se habuit: at vespertinis horis increbuit febris, anxius, & inquietus factus cum ventris quadam distentione, pulsuque quarta qualibet pulsatione notabiliter intermittente, adstantibus famulis imposui septima noctis hora me advocarent; magnam enim inquietudinem passurum ægrum; sed criticam dyarrhæam paulopost secuturam prænunciando: hora præscripta crescunt symptomata, occurrunt Parentes, qui prædictionis a me factæ certiores redditi statim ad ægrotum me accedere jubent, accessi, blandisque verbis eorum animos oblinivi, & solum aquæ simplicis potum

tum præscripti : sed cito prodeuntibus aliquot evacuationibus , cessant symptomata , somnus obrepit , & paucis elapsis horis decimaquarta jam appetente die immunis omnino a febre repertus est ; maximoque tuo , totiusque illustris familiar tuæ gaudio prælagij veritatem admiratus es.

Eadem antiphlogistica methodo coctionis , & criseos legibus pariter bene observatis , febremque in justo moderamine retinendo quamplurimos alios favente Deo feliciter curavi , & rarissime ad colliquationem desinebant , & ubi prima fusionis signa apparebant , statim confugiendo ad acida mineralia , vel ad decocta amaricantia , & vinosa , si naturalis calor languebat , optime ad pristinam sanitatem restituebantur .
E contra vero , si vesicantibus (1) vomitoriis ,
pur-

---

(1) *Quam male cesserint vesicantia in hoc*

purgantibus (ut Medicorum vulgus solebat)
curatio tentabatur , plurimi ex his moriebantur

tur

---

toties delirium , & dysuriam cum tremore
conjectam , semperque symptomatum omnium
augmentum . Placet hic referre singularem Ca-
sum a me Motuca observatum : Vir macilentus
constitutionis hac epidemica febre laborabat ,
sexta morbi die post lone delirium incidit in
Coma Somnolentum , statim applicari iussit
medicus vesicantia cruribus ut impetum san-
guinis a capite averteret ; sed proh dolor ! ex-
ciatur aeger a somno , magna vesicula ichore
plena in cruribus assurgunt , sed eodem fere
tempore pene tota cutis similibus , sed profun-
dioribus plagis defodatur , ut mollissima non
modo lintea , verum ne betæ folia mollissima
ferre posset , quin totus convelleretur , unde
brevis crescentibus convulsionibus misere pe-
nit . Nec periculo vacabat synapsismorum licet
lenium applicatio ; his enim non solum salu-
tares naturæ motus turbabantur , verum etiam
doloriferas ulcerationes difficillime , nec nisi
longo temporis spatio sanandas relinquebant .
Rochæ ergo inquit cel. de Corter aph. 2. lib.
2. §. vii. Delirium ex lentore in acutis , egre-
gie locatur somno , quia somno placido lentor
commutatur in materiam , quæ crises evocari
vi solet .

tur , & qui evadebant , hebetes , debiles , & nonnisi post multum temporis spatium pristina vigori restituebantur . Tanti interest Reipublicæ Medicos habere , qui Hyppocratem imitando naturæ vestigiis insisterent , cum , ut rectè ait Baglivius. „ Qui naturæ obedit , naturæ imperat . Hæc enim rogata dat , coacta negat ; „ & amat sui cultores , quos inter cautos adjuvat ; temerit audaces , qui nido , ut ajunt , majores extendendo pennas , imperium in naturam „ exaggerando perdunt , & eam (1) Hyppocratem „ laudent , & in arte medendi cæteris anteponan- „ t , ipsi tamen omne aliud potius agunt , quam ut „ ei , quem laudant , similes efficiantur , „

Occasionem forte dederat , quantum novi , ignaro Medicorum cætui , coctionis leges in hac epidemica febre parvi pendendi cl. Tissot de febribus biliosis Lausannensibus non bene intellecta dissertatio , qua probare contendit fe-
bre

brems illam biliosam apud Lausannensē epidē-
mice grassantem medicamentis Emeto-catharti-
cis fuisse curandam. Atquam diversa ab illa
fuerit hæc nostra patet, tum ex denotorum
numero eadem methodo, qua Lausannenses cu-
ratorum, tum ex descriptione illius epidēmicæ
febris a el. Tissot nobis demandata, quæ
tentam gastricam, & intermittentem potius,
quam continuam inflammatoriam, ut nostra il-
la erat, designat.

Sed nimis forsan te detineo Clarissime Vir,
quare hic abrupto, & te cum tota familia
tua valere jubeo, humanissime rogans tuo me
amore, & patrocinio fovere pergas, & quos
festinans manus declinare non potuit errores,
clementer corrigas.

F I N I S.

<i>Pag.</i>	<i>lin.</i>	<i>Errata</i>	<i>Corrige</i>
3.	8.	magna	magno.
. . .	8.	Mutucens	Motucensi
. . .	11.	eum	enim
6.	9.	carus	catus
11.	9.	a molestia	a molesta
12.	12.	tendiibus	tendinibus
14.	7.	acuto	aucto
. . .	19.	prostatæ	prostratæ
22.	9.	invicem	in vicem
35.	2.	effectis	affectis
38.	21.	recensemus	recenseamus
39.	3.	Enim	Etenim
. . .	8.	declaravit	declaraverit
42.	1.	Horst	Horst
44.	4.	proprius	propius
. . .	12.	exesperant	exasperant
46.	14.	contractus	contractus
48.	1.	hypercatharsis	hypercatharces
. . .	9.	purgantia. Non	purgantia non
49.	11.	variis	varii
. . .	19.	salappæ	jalappæ
51.	16.	imotam	imo tam
52.	4.	immitatur	immittatur
57.	4.	sanguinis	sanguis
. . .	11.	exigua	exigua
60.	11.	amittam	omittam
63.	12.	essent	esset
. . .	15.	timerè	rimarè

Pag. lin. Errata

Corrige

. . .	18.	remediorum	remediorum	utilitas
86.	13.	nobilem	mobilem	
103.	6.	ex	eo	
107.	4.	qui	quia	
. . .	15.	illiciuntur	alliciuntur	
113.	18.	infama	infamiae	
115.	6.	ipfa	ipfa	
123.	6.	que	quae	
140.	6.	futurum	adfuturum	
142.	4.	conjectam	conjectam	
144.	1.	Lausannense	Lausannerises	